

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ТНПУ

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені Володимира ГНАТЮКА

ФАКУЛЬТЕТ ФІЛОЛОГІЇ І ЖУРНАЛІСТИКИ
Кафедра теорії і методики української
та світової літератури

Українська література: виклики ХХІ ст. (пам'яті Петра Сороки)

МАТЕРІАЛИ
Всеукраїнської наукової конференції

11-12 лютого 2021 року
Тернопіль

Приходить час переиматься одним – душою

Петро Сорока

УДК 821.161.09"XX"
У-45

Українська література: виклики ХХІ ст. (пам'яті Петра Сороки): матеріали Всеукраїнської наукової конференції, 11-12 лютого 2021 року / за заг. ред. С. В. Бородіца, Н. З. Кучма. Тернопіль: ТНПУ ім.В.Гнатюка, 2021. 93 с.

Тези доповідей Всеукраїнської наукової конференції «Українська література: виклики ХХІ століття (пам'яті Петра Сороки)» (11–12 лютого 2021 року) Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Конференція присвячена актуальним питанням сучасної літератури та вивченню творчої і наукової спадщини письменника, літературознавця, журналіста Петра Сороки.

Для науковців, викладачів, докторантів, аспірантів, студентів гуманітарних закладів вищої освіти та вчителів загальноосвітніх шкіл.

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Бородіца Світлана Василівна ТВОРЧІСТЬ ІВАНА ФІЛИПЧАКА В КРИТИЧНІЙ ОЦІНЦІ ПЕТРА СОРОКИ	7
Вашків Леся Петрівна ПОЕТИЧНИЙ ФЕНОМЕН ЯРОСЛАВА ПАВУЛЯКА В КРИТИЧНІЙ РЕЦЕПЦІЇ ПЕТРА СОРОКИ	11
Данилевич Марія Миколаївна ТВОРЧА ПОСТАТЬ МИХАЙЛА ЛЕВИЦЬКОГО В ЛІТЕРАТУРНО-КРИТИЧНІЙ ОЦІНЦІ ПЕТРА СОРОКИ	14
Гаврилевська Оксана Богданівна ПОСТАТЬ ДОКІЇ ГУМЕННОЇ В ОЦІНЦІ ПЕТРА СОРОКИ	17
БАГАТОГРАННІСТЬ ХУДОЖНЬОГО СВІТУ ПЕТРА СОРОКИ	
Куца Лариса Петрівна «СПЛІ ЯГОДИ» ЛІРИЧНОГО ПЕРСОНАЖА У ПОЕЗІЇ ДЛЯ ДІТЕЙ ПЕТРА СОРОКИ	20
Куца Ольга Павлівна ЧАС ВІЧНОСТІ І ЧАС ЛІТЕРАТУРИ У «ДЕННИКАХ» ПЕТРА СОРОКИ	22
Кучма Наталія Зіновіївна РОМАЇТТЯ ЛІТЕРАТУРНИХ ПОРТРЕТІВ У ТВОРЧОМУ ДОРОБКУ ПЕТРА СОРОКИ	25
Лабашук Оксана Василівна, Решетуха Тетяна Василівна ДЕННИКИ ПЕТРА СОРОКИ: ПОЕТИЧНИЙ МЕМОРАТ І ВІДЛУННЯ ЧАСУ	27
Лановик Мар'яна Богданівна, Лановик Зоряна Богданівна МУЗИЧНІСТЬ ХУДОЖНЬО-ПОЕТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ПЕТРА СОРОКИ	29
Любінецька Марія Ігорівна ПРОФІЛЬ ЕТОЛОГІЧНОГО АВТОПОРТРЕТА У «ДЕННИКАХ» ПЕТРА СОРОКИ	37
Скуратко Тетяна Миколаївна ЖАНРОВЕ РОЗМАЇТТЯ ЛЕКТУРИ ДЛЯ ДІТЕЙ У ХУДОЖНІЙ СПАДЩИНІ ПЕТРА СОРОКИ	39

Смоляк Олег Степанович
РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ЗБІРКИ «ЛІСОВІ ПСАЛМИ» ПЕТРА СОРОКИ В
ТЕРНОПІЛЬСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ
УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА 43

Смоляк Олег Степанович
СПОГАДИ ПРО ПЕТРА СОРОКУ 46

Ткачук Микола Платонович
НОВЕЛІСТИЧНІСТЬ ЯК ОДИН ІЗ ЖАНРОТВОРЧИХ ЧИННИКІВ
«ДЕННИКІВ» ПЕТРА СОРОКИ 52

Ткачук Олександр Миколайович
ЖАНР АФОРИЗМУ В ТВОРЧОМУ ДОРОБКУ П. СОРОКИ («МАЛЕНЬКІ
СЕКРЕТИ ЩАСТЯ І УСПІХУ») 55

Чорній Раїса Петрівна
КРАСА ПРИРОДИ І КРАСА ДЕННИКІВ ЯК ПІСНЯ В РУЦІ МАЕСТРО
П. СОРОКИ 57

МОВНА ПАЛІТРА ТВОРІВ ПЕТРА СОРОКИ

Бабій Ірина Михайлівна, Свистун Ніна Олександрівна
ОДНОЯДЕРНІ РЕЧЕННЯ У «ДЕННИКАХ» ПЕТРА СОРОКИ:
СТРУКТУРНО-ГРАМАТИЧНИЙ АНАЛІЗ 59

Буда Володимир Андрійович
ЛЕКСИЧНЕ БАГАТСТВО ЛІРИЧНОЇ ТРИЛОГІЇ ПЕТРА СОРОКИ
«СИМФОНІЯ ПЕТРИКІВСЬКОГО ЛІСУ» (НА ПРИКЛАДІ ЧАСТИНИ
ПЕРШОЇ «ЛІСНИЧІВКА») 61

Вільчинська Тетяна Пилипівна
КОНЦЕПТ «БОГ» У ПОЕТИЧНІЙ ТВОРЧОСТІБ.-І. АНТОНІЧА ТА
П. СОРОКИ: ЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ 64

Штонь Олена Петрівна
МЕТАФОРА В ПОЕТИЧНОМУ ДИСКУРСІ ПЕТРА СОРОКИ 67

НАУКОВА, МЕДІЙНА ТА РЕДАКЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕТРА СОРОКИ

Вільчинський Олександр Казимирович
ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧІ СТУДІЇ ПЕТРА СОРОКИ НА ШПАЛЬТАХ ГАЗЕТИ
«ТЕРНОПІЛЬ ВЕЧІРНІЙ» 70

Кушнір Оксана Василівна ФІЛОСОФІЯ СПОВІДІ У ТЕЛЕВІЗІЙНІЙ ПРОГРАМІ ПЕТРА СОРОКИ «ЛІТЕРАТУРНА ВІТАЛЬНЯ» (ТОДТРК)	72
Особа Наталія Миколаївна ПРИХОВАНА ІРОНІЯ У ТВОРЧОСТІ ІВАНА ФІЛИПЧАКА	74
ВИВЧЕННЯ ЛІТЕРАТУРИ РІДНОГО КРАЮ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	
Царик Любов Іванівна ДЕННИКИ ПЕТРА СОРОКИ ЯК ДЖЕРЕЛО ВИВЧЕННЯ ЖИТТЄПИСІВ ПИСЬМЕННИКІВ-СУЧАСНИКІВ	77
Колодій Алла Романівна РЕАЛІЗАЦІЯ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧОЇ ЗМІСТОВОЇ ЛІНІЇ ПРИ ВИВЧЕННІ ГУМОРИСТИЧНИХ ТВОРІВ ПЕТРА СОРОКИ	81
Габайдзе Ганна Василівна СУРЖИК В УСНОМУ МОВЛЕННІ УЧНІВ У БІЛІНГВАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ	83
Гаврилюк Олеся Михайлівна РОЛЬ НЕСТАНДАРТНИХ ЗАНЯТЬ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ЖИТТЄПИСУ ПЕТРА СОРОКИ В СИСТЕМІ УРОКІВ ЛІТЕРАТУРНОГО КРАЄЗНАВСТВА	87
Гринчук Наталія Володимирівна ВИБІРКОВА САМОПРЕЗЕНТАЦІЯ КОМУНІКАНТІВ У СОЦМЕРЕЖАХ	90

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

ТВОРЧІСТЬ ІВАНА ФИЛИПЧАКА В КРИТИЧНІЙ ОЦІНЦІ

ПЕТРА СОРОКИ

Бородіца Світлана Василівна

кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри теорії і методики української та світової літератури, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка,

boroditsa_s@ukr.net

Петро Сорока став символом української інтелігенції, котра завжди пильно оберігала особисту тожсамість у творчості, літературознавстві, викладацькій справі. Він був «вісімдесятиницького гарту» з любов'ю до канонічного образу митця: гуманіста, філософа, інтелектуала. Відтак Петро Сорока-літературознавець спрямовував свою пильну увагу на забуті постаті українського еміграційного літературного дискурсу ХХ століття (Е. Андієвська, Р. Бабовал, О. Гай-Головка, Докія Гуменна, І. Качуровський, Д. Нитченко-Чуб, Ліда Палій, Яр Славутич, С. Ткачук, Ганна Черінь та ін.) чи знакових письменників літературного краєзнавства (Б. Бастюк, Б. Демків, Б. Мельничук, Я. Павуляк та ін.). У цьому аспекті цікавою є ретельна рецепція творчого доробку І. Филипчак. У студії «Іван Филипчак. Літературний портрет» (Тернопіль: Джура, 2001) Петро Сорока назвав митця «письменником-традиціоналістом, безмежно залюбленим у свій край і його історію» [1, с. 96], який навчав сучасників виборювати власну державу, уникаючи болісних поразок. Його оцінку визначили естетичні уподобання дослідника, що надавав перевагу сугестивному впливу текстів талановитого митця на читача, бо тільки так вони «збагачують ...душу», «присутню в кожному його слові, завжди щирому, виболеному, виношеному в серці, у майстерно сконструйованих фразах, у тому невловимому, але присутньому контексті, без якого художній твір залишається голою і холодною схемою» [1, с. 102].

Петро Сорока був із когорти величезних книголюбів. Саме книга І. Филипчака стала приводом для нашого знайомства у 2000 році, коли він активно зацікавився історичною прозою невідомого в той час західноукраїнського митця. Тому довгих вагань у доборі об'єкта дослідження не було. Вибір був обумовлений і ювілейною датою – 150-річчям від дня народження І. Филипчака – у плеяді блискучих майстрів українського художнього слова – А. Кримського, Леся Мартовича, В. Стефаніка, Лесі Українки, В. Щурата. Трагічна постать письменника зацікавила і філософією чину, сповідуваної митцем: моральний опір більшовицькій системі, що невблаганно насувалася на Західну Україну, засвідчила його категорична відмова емігрувати за кордон. Власне це рішення стало для митця доленосним. Сімдесяттрирічний письменник не витримав нелюдських умов табірної ув'язнення в Тайшеті Іркутської області, куди був засланий на п'ятнадцять років. І. Филипчак помер від фізичного виснаження 21 жовтня 1945 року. Творчий стоїцизм, людська гідність і національна гордість, співпереживання часові, утвердження важливих морально-етичних основ – ті значущі риси творчої індивідуальності письменника, котрі чітко у ній виділив критик, наголосивши: «Іван Филипчак – письменник трагічного світовідчуття. Про що б він не писав, неодмінно підводить нас до думки, що життя... дається людині для випробувань і мук, страждань і болю, в яких вибілюється душа» [1, с. 129].

Дивовижна працьовитість І. Филипчака, котрий творчо себе ніколи не обмежував, близька універсальному талантові Петра Сороки – поета, прозаїка, критика, літературознавця, публіциста, редактора.

У літературному портреті Петро Сорока чітко окреслив продуктивні творчі іпостасі західноукраїнського письменника – прозаїка, громадського діяча, педагога, краєзнавця, редактора, музеолога. У його баченні він «умів копіювати життя, але копіювати творчо, переломлюючи побачене крізь призму свого світобачення і світосприйняття» [1, с. 74]. Сумлінний оглядач українського літературного процесу ХХ століття, науковець зіставляв художній метод І. Филипчака та індивідуально-авторську специфіку прозаїків-сучасників

О. Назарука, С. Фостуна, історичних романістів П. Загребельного, Р. Іваничука, В. Малика, Ю. Мушкетика, С. Склярєнка, Р. Федоріва.

Високою була його оцінка повістєвої прози І. Филипчака, поділеної на кілька тематичних груп: цикл повістей про розквіт і занепад Галицько-Волинського князівства («Дмитро Детько», «За Сян!», «Будівничий Держави», «Іванко Берладник»); про Калське побоїще («Над Калкою»); про відомих українок («Анна Ярославна – королева Франції», «Княгиня Романова») та українців («Юрій Кульчицький – герой Відня»); про формування української інтелігенції («Сила волі», «За вчительським хлібом», «Братня любов кріпша від камінних стін»). У них І. Филипчак запропонував оригінальну версію природи творчості, що привернула симпатії вибагливої читацької аудиторії, оскільки задовольняла смаки модерністів і традиціоналістів. Цю ситуацію літературознавець пояснював так: «Письменник сильний у зображенні емоцій, людських переживань. Відчувається, що все він пропускає крізь призму власного серця, бо сам багато звідав і пережив, й отже має право покладатися на власний досвід і звідані відчуття. Для письменника це надзвичайно важливо» [1, с. 202]. Водночас Петро Сорока наголошував, що І. Филипчакові-епіку «краще вдаються ті картини, де відбувається глобальний здвиг народу, великий рух і вирування пристрастей та стихій. Тоді його перо почувається вільно і розкуто, оповідь набирає особливої динаміки і разом з тим сили та виразності» [1, с. 223]. Відтак його історичні повісті по праву стоять поряд з історичною прозою В. Бирчака, А. Кащенко, Ф. Коковського, Д. Мордовця, А. Чайковського та ін.

Варті уваги думки Петра Сороки про особливості характеротворення у творах І. Филипчака, де персонажі завжди «справжні, живі і ніколи не намальовані тільки одними фарбами», «залишаючи простір для читацької думки» [1, с. 279]. Тому головні герої повістей – психологічно переконливі «цільні натури», що формуються і діють в екзистенційно-загрожених ситуаціях. Вони – «молоді одержимі і жертівні патріоти», свідомі українці, характери яких і формували націєцентричні твори І. Филипчака. Загалом же міркування

про літературну спадщину І. Филипчак можна резюмувати такими словами Петра Сороки: проза митця «від композиції до системи образів підпорядкована основам старої доброї школи... бо автор знав свого читача, його запити, рівень освіченості і орієнтувався на нього. Йому йшлося про те, щоб зробити свій твір твором читабельним... А досягти цього можна було тільки ідучи шляхом класичної школи, повчально-дидактичної лектури» [1, с. 364].

У висновках розділу другого «Крізь призму минулої слави й звитяги, або Цикл повістей про Галицько-Волинську державу» Петро Сорока виділив цитату Ю. Шевельова: «Життя не було б життям, якби на нього не чатувала смерть. Є терміни і строки, і їх не перейти» [1, с. 202]. На жаль... Але інтелектуальна праця Петра Сороки повернула українській літературі не лише самотню постать І. Филипчак, хоча його літературний портрет і до сьогодні єдиний серед літературознавчих розвідок про творчість західноукраїнського письменника. Тож Петра Сороку без перебільшення визнаємо ентузіастом-просвітником, чиї книги ще будуть у кожній бібліотеці як знак нашої духовної зрілості.

Список використаних джерел

1. Сорока П. Іван Филипчак. Літературний портрет. Тернопіль: Джура, 2001. 488 с.

ПОЕТИЧНИЙ ФЕНОМЕН ЯРОСЛАВА ПАВУЛЯКА В КРИТИЧНІЙ РЕЦЕПЦІЇ ПЕТРА СОРОКИ

Вашків Леся Пет рівна

*кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії і методики української та
світової літератури, доцент, Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка,*

filolog027@elr.tnpu.edu.ua

Світає серце, а поблизу квіти,
І річка недалеко, і гніздо.
Збігаємось, намацуємо, кличем
того, кого нема, щоб вистачало всіх.
Я. Павуляк

Дар слова письменник Петро Сорока реалізував у двох важливих напрямках – художньому та науковому. Він автор численних видань. І годі визначити (може, тільки наразі?), хто кого «підпирав» більше – митець дослідника, чи дослідник митця. Зрозумілим видається очевидне: одночасна здатність до мислення раціонального й емоційного сприяла Петрові Сороці у його баченні й відчутті художнього світу, як власного, так і чужого. Це особливо помітно в його інтерпретаціях – більших чи менших за обсягом – доробку поетів, насамперед Ярослава Павуляка.

Наше завдання – з'ясувати особливості критичної рецепції П. Сороки на прикладі поетичної творчості Ярослава Павуляка. Павуляк написав за життя небагато. Порівняно скупим (сподіваюсь, що лише наразі) є й сучасне павулякознавство. Однак літературно-критичні оцінки, висловлені Петром Сорокою, мабуть таки увійдуть до літературознавчого канону, бодай найметафоричніші з них. Автор кількох різножанрових праць [1; 2; 3; 4], присвячених аналізу поезії Ярослава Павуляка, свої найцінніші спостереження та висновки Петро Сорока умістив таки в денниках: «Застиглий вогонь» (2010), «На захід від спадаючого сонця» (2011), «Неперемінаюче»

(2012), «Дерево над водним потоком» (2012), «Будитиму зорю ранкову» (2014) та ін.

Для нас критерієм є авторів відбір матеріалу, призначеного для видання «Ярослав Павуляк у споминах» (2017), у супроводі його зізнання: «...Подаю у формі мозаїки витяги з денників-щорічників у такому порядку, в якому вони виходили у світ, не змінюючи в них ані титли, ні коми, хоча така спокуса наді мною тяжіє, бо тепер, після Великого Переходу Майстра все бачиться дещо по-іншому. Та видаватися мудрішим і прозірливішим мені не хочеться, бо, за великим рахунком, уже нічого не змінити» [3, с. 222].

Понад десяток сторінок із зазначеного видання видають уважному і вдумливому читачеві історію (разом з передісторією) стосунків – особистих і творчих – двох видатних письменників, що так щасливо перетнулися у часі і в просторі саме у Тернополі (до слова, вкупі зі згадкою, часто дуже прикметною, ще чималого числа представників літературного краєзнавства). Відвертість Петра Сороки вражає: в передісторії глибинного сприйняття поезії Павуляка та теплого ставлення до особи її творця – гранично чесне визнання причин, через які Петро Сорока «не шукав зближення з Ярославом Павуляком»: той «був не дуже симпатичною з'явою». Проте існувала мотивуюча до знайомства інтрига – за Павуляком «назирці ходили легенди» [3, с. 225], бентежно дивними видавалися й пістичні відгуки про Павуляка завзятих тернопільських скептиків Д. Стецька та В. Махна. Тим часом принагідні розмови з Ярославом Павуляком «були безбарвні». І це негативне означення сусідить у тексті з не менш «знищувальною» характеристикою зовнішнього вигляду збірки «Блудний лебідь». Подана як вставна конструкція, вона фіксує особистий видавничий досвід Петра Сороки, старт якого припав на початок 1990-х. «З поліграфічного боку це було просто ніщо», – пише дослідник, й уміщує показове уточнення людини, що знається на творах українських діаспорних письменників: «ніби макулатура часів «ді-пі» [3, с. 225]. Однак форма виявилася оманливою. Бо зміст «Блудного лебедя» не залишив найменшого сумніву: «це – поезія найвищого регістру» [3, с. 226].

Усі оцінки Петра Сороки виявляють власне письменницьку критичну рецепцію. Вона оперта на потужний науковий досвід дослідника літератури. І все ж таки переважає письменницьке сприйняття хисту іншого автора – «справжнього поета», в якого є вірші «талановиті й геніальні», вони «дихають безоднею. Але безоднею неба. Блакитною, свіжою, таємничою» [3, с. 224]. Цей поет, на переконання Петра Сороки, «спроможний всесвіт стиснути до трьох і навіть менше строф» [3, с. 224]. Щирі і непідхлібні, оголено відверті і метафорично пафосні, оцінки Петра Сороки фіксують еволюцію його приватного ставлення і мистецького сприйняття постаті й поезії Ярослава Павуляка. Був твердо переконаний, що такі вірші, як писав Павуляк, «падають з неба»; що «поезію такого рівня неможливо творити»; що «це має прийти збоку, як вітер, чи впасти згори, як сніг на голову» [3, с. 226]. Кількаразове прочитання «Блудного лебедя» спричинило його пафосно-щирий і безапеляційно-переконливий висновок: такий Поет – «сопілка у Божих руках», і все» [3, с. 226].

Глибинну метафоричність, улюблені архетипи Павуляка, свіжі та несподівані тропи, чудесні мистецькі образи, дивовижні словесні поєднання помітив Петро Сорока у поетичних текстах Павуляка і констатував у своїй книжці «Будитиму зорю ранкову» (2014). Захоплений, як і переважна більшість інших дослідників, Павуляковими метафорами («увесь світ може постати в одній метафорі. Метафори Павуляка – справжнє диво» [3, с. 222]), Петро Сорока зауважив: «Мені здається, що про деякі з них я спроможний написати ґрунтовні монографії, цілі томи» [3, с. 224]. Як же шкода, що не написав. Мабуть, кінець 2000-их аж ніяк не видавався авторові цитованих слів початком кінця самого Ярослава Павуляка, що бачився дослідникові «абсолютно байдужим до своїх віршів та їхньої критичної рецепції» [3, с. 221]. Хтозна. Але як справжній письменник Петро Сорока інтуїтивно добачив у такій реакції генія «захисний щит». Обидвох уже немає. Проте залишились художні твори Ярослава Павуляка й естетична реакція Петра Сороки. Остання засвідчує глибинне проникнення у світ автора, що, на переконання Петра Сороки, володів

«горними знаннями», які були лише однією зі складових загадкового великого дару поета Ярослава Павуляка.

Список використаних джерел

1. Сорока П. Блудний Лебідь Ярослав Павуляк. *Українська літ ерат урна газет а*. 2013. 3 травня. С. 14.
2. Сорока П. Заспівали могили на конях : творчість Я. Павуляка. *Тернопілля, 98-99*: регіон. річник. Тернопіль, 2002. С. 437.
3. Сорока П. «Когось нема, немов би всіх нема...». *Ярослав Павуляк у споминах* / упоряд. О.С. Смоляк. Тернопіль, 2017. С. 221-234.
4. Сорока П. Ярослав Павуляк: роздуми про поета. *Сорока П. На захід від спадаючого сонця: денникова проза*. Тернопіль: Тайп, 2011. С. 161-165.

ТВОРЧА ПОСТАТЬ МИХАЙЛА ЛЕВИЦЬКОГО В ЛІТЕРАТУРНО-КРИТИЧНІЙ ОЦІНЦІ ПЕТРА СОРОКИ

Данилевич Марія Миколаївна

кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики української та світової літератури, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка,

mmd1010@tnpu.edu.ua

Поет Михайло Левицький належить до літературного покоління, що увійшло в літературу наприкінці 70-х років ХХ століття, в час обмеження свободи творчості, ідеологічного тиску та цензури. Доводилося довго чекати виходу першої книжки. Поетична збірка «Мамині перепілки» була надрукована у видавництві «Каменярь» 1979 року. У 80-х роках поет видав збірку «Ранок» (переклади з М. Рубцова) обсягом у чотирнадцять сторінок та збірку власної поезії «Світ околиць». Головна частина творчої спадщини М. Левицького знайшла свій шлях до читача вже після відновлення української державності. Тоді побачили світ поетичні збірки «Великдень» (1993), «Вівторок» (1994), «Я

завжди був закоханий в дерева: 20 віршів про кохання» (1993), «Де ростем, там мусимо цвісти» (1998), «З останньої пелюстки літа...» (2004). Всі вони були видані у тернопільських видавництвах. І хоч поетичний доробок письменника невеликий за обсягом (біля двох сотень віршів), він був високо оцінений такими літературознавцями, як О. Астаф'єв, Р. Гром'як, М. Ільницький, Т. Салига.

Чи не найбільше до рецепції творчості поета та її популяризації долучився поет, прозаїк, літературознавець Петро Сорока. У його літературно-критичному дискурсі налічуємо біля десятка публікацій у тернопільській періодиці та передмов до поетичних збірок М. Левицького.

Перше, що тут спостерігаємо, це спорідненість душ двох митців, наголос на близькості мотивів і образів, тонке розуміння художнього світу і образності вислову.

Критик відносить лірику Левицького до так званої «тихої поезії» вісімдесятників, позначеної чуттєвістю, чесністю з собою, моральністю, попри повну відсутність у текстах ословлених гасел, імперативів та абстрактних моральних понять, зокрема патріотизму працьовитості, безкомпромісності, самовідданості. «Поет ніколи не писав, що він передусім громадянин, а не лірик, ніколи не ставав на котурни і не присягався в любові до Вітчизни, хіба що отак: «Навік притулилась з терпкою сльозою тривога моя до щоки Батьківщини»», – відзначає П. Сорока [2, с. 8].

Важливими рисами поетичної майстерності Левицького дослідник вважає уважність до слова («він ніби пробує його не тільки на звучання, а на смак і колір»), його самодостатність, афористичність мислення, вміння органічно поєднувати образні деталі з прямими лексичними означеннями.

П. Сорока підкреслює, що лірику письменника неможливо аналізувати, «бо у віршах тихих сповідальників є якийсь незбагнений, захований у собі самосмисл», який раціональне осмислення здатне зруйнувати [1, с. 5]. Однак літературознавець таки демонструє окремі аспекти аналізу. Передусім він стосується мотивів лірики та ключових словесних образів.

Так, наприклад, він висловлює своє критичне ставлення до мініатюр «До поезії», «Поезія», «Поети», в яких автор намагається збагнути таїну народження слова і донесення її до читача. Ці вірші Сорока називає «дивними» через намагання матеріалізувати духовне, пояснити незбагненне, що, на його думку, є невластивим для поета і неорганічним в контексті художнього стилю Левицького.

Водночас критику імпонує живописність лірики, її образна кольористика, поєднання світла і тіні. Він звертає увагу на жанрову різноманітність: листи, присвяти, монологи, притчі, спогади, роздуми, етюди, епітафії, балади, елегії. Джерелом метафоричності творчої уяви поета П. Сорока вважає національну фольклорну та художню традицію, за якою навколишній світ сприймається як жива істота.

Загалом, домінуючим мотивом критичної рецепції творчої спадщини Михайла Левицького у рецензіях, статтях, відгуках Петра Сороки є сприйняття його як поета від Бога та останнього і найталановитішого поета-традиціоналіста Тернопільщини.

Список використаних джерел

1. Сорока П. «Де ростем, там мусимо цвісти...»: творчий портрет М. Левицького. *Тернопіль вечірній*. 1993. 30 січня. С. 5.
2. Сорока П. «Ще б зронити на рідну ниву хоч пір'їнку свого крила». *Свобода*. 2008. 15 березня. С. 8.

ПОСТАТЬ ДОКІЇ ГУМЕННОЇ В ОЦІНЦІ ПЕТРА СОРОКИ

Гаврилевська Оксана Богданівна

методист відділення філології та мистецтвознавства

Тернопільського обласного комунального територіального відділення Малої

академії наук України Малої академії наук України,

oksanavoitkiv@gmail.com

Довгий час постать Докії Гуменної була маловідомою на теренах сучасної України, силоміць витіснена не лише з літературного процесу, а й з громадського життя. Талановита Докія Гуменна пройшла важкий життєвий шлях, була безпосереднім свідком трагічних сторінок української історії – голодомору та «розстріляного відродження» 30-х рр. ХХ ст. Протягом усього творчого життя письменниця залишалася ідеалісткою, світлоносною натурою, одержимою невситимою працею та гарячою любов'ю до літератури і життя. Не сприйнята ні ворогами, ні друзями, письменниця стала маргінальною особою, без матеріальної й моральної підтримки змушена була емігрувати, щоб виконати своє призначення – реалізувати себе в літературі.

Тематика її реалістичних творів не могла залишитися непоміченою з боку ідеологічних структур – письменниця зазнала нищівних переслідувань з боку літературної критики, її твори було заборонено друкувати. Творчий крах на батьківщині та складні політичні умови привели Докію Гуменну до Сполучених Штатів Америки, де її талант розвинувся повною мірою.

Дослідник життя Докії Гуменної Петро Сорока писав, що життя Докії Гуменної важко розділити на власне біографію і творчість, оскільки вони так щільно злиті, що постають як єдине ціле. Вона не мислила себе поза творчістю, ніколи не відкладала надовго пера письменника і її життєва біографія – це передусім її книги. Важко знайти іншу творчу особистість, яка б так самозречено, повністю і жертвовно присвятила себе літературі [2, с. 30].

Як відомо, після проголошення незалежності України несправедливо замовчувані імена відомих письменників почали повертатися на Батьківщину й

займати свої місця в історії української літератури. Серед них, звичайно, була і Докія Гуменна, чий роман «Діти Чумацького Шляху» був перевиданий в Україні. Юрій Бойко зазначав: «Роман Докії Гуменної треба студіювати в школі. Із ним повинен обізнатися кожен, хто хотів би збагнути все найістотніше в житті української інтелігенції 20-х років на Наддніпрянщині» [1, с. 8]. Хоча цей твір – лише крапля в морі літературних надбань письменниці, але саме він став першим кроком залучення її творчості до широкого кола зацікавлень читачів.

Де б не писала письменниця: в Україні чи в еміграції – всі її твори присвячені Батьківщині. У них можна простежити реалістичне зображення історії України різних століть, розповідь про життя українців на етнічних землях та в еміграції, екскурси в давнє історичне минуле та міфологію.

Письменниця – майстер психологічної оповіді, їй особливо вдаються твори, де сходяться в моральному протистоянні різні люди. Тоді вона «оголює до краю їх душі, показує відмінність характерів і поведінки» [1, с. 236].

Окрім літератури, Докія Гуменна захоплювалася малюванням «килимів». На шматку тканини вона зображала українську вишивку, трипільські спіралі, робила стилізацію туркменських, калмицького килимів, використовувала мотиви з індійського посуду тощо. пізніше в будинок УВАН відбувалася виставка вісімнадцяти її рукотворів.

Як особистість, письменниця відзначалася надзвичайною терпимістю до людей, неординарністю. І сама Докія Гуменна не раз зізнавалася, що своє завдання вбачала в тому, щоб нести людям світло правди, будити сумління, адже правда завжди була і незмінно залишатиметься, допоки світу, першою заповіддю художника. Зрадивши її, митець зраджує себе і вже ніколи не знайде дороги до людських сердець.

Творчість Докії Гуменної, а це понад двадцять томів її книг, потребує скрупульозного дослідження та об'єктивного висвітлення в Україні, адже працюючи за кордоном, письменниця писала про Україну і для України.

Список використаних джерел

1. Бойко Ю. Діти Чумацького шляху. *Наш клич*. 1952. №12. С. 8.
2. Сорока П. Докія Гуменна. Літературний портрет. До 100-ліття з Дня народження письменниці. Тернопіль: Арій, 2003. 496 с.

БАГАТОГРАННІСТЬ ХУДОЖНЬОГО СВІТУ ПЕТРА СОРОКИ

«СПЛІ ЯГОДИ» ЛІРИЧНОГО ПЕРСОНАЖА У ПОЕЗІЇ ДЛЯ ДІТЕЙ

ПЕТРА СОРОКИ

Куца Лариса Петрівна

*кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри філологічних дисциплін
початкової освіти, Тернопільський національний педагогічний університет*

імені Володимира Гнатюка,

larkutsa@ukr.net

Петро Сорока – творець самобутнього світу дитинства, який озвучений «голосами» найнесподіваніших персонажів: мудрого крота, сороки-базіки, білочки, польової кульбабки, кота-француза на ім'я Патрік. Вони представлені у поезіях для дітей, насамперед у збірці «Лісова скарбничка», як суб'єкти персонажної лірики. Зазначимо, що персонажна лірика є важливою суб'єктною складовою дитячої лірики загалом. Самопредставлення дитячого персонажа у ній – найпоширеніша форма викладу. Характер системи персонажів у «Лісовій скарбничці» Петра Сороки дає підстави говорити про специфіку у ній авторського образу дитинства, яке «озвучене» у більшості поезій персонажними голосами. Автор завжди намагається дати голос «іншому». Про нього він не розповідає, не розмірковує над ним – Петро Сорока дає йому право власного висловлювання. Таким способом формується багатоголоса симфонія лісового дитинства у поезіях збірки «Лісова скарбничка».

Лісова симфонія звучала і в «дорослій» поезії Петра Сороки. Це вірші-псалми, присвячені насамперед «лисові і дереву», яким «іще ніким не мовлені слова». Збірку «Лісові псалми» належно оцінювали С. Ткаченко, В. Лис, А. Камінчук та інші. Названі дослідники найперше звернули увагу на поезії «Я учень лісу. Жрець його краси», «Нема мені над ліс оцей держави», «Я мову лісу вивчити хотів».

Про «чудеса природи» Петро Сорока багато писав у «Денниках». І загалом його письмо «до останнього слова, навіть більше – до коми і до титли народилося в лісі, натхненне лісом і написане під хвилюючий шум дерев, а, отже, ... дихає лісом». Про книгу денників «Натщесерце» (присвячена вона святим Зосиму і Саватію та всім «апостолам природи») читаємо: «написав не я, її написав мною ліс» [1, с. 5].

У поезіях збірки «Лісова скарбничка» усі персонажі розмовляють, живуть цілком сучасним життям (мобільний телефон є для них першою потребою), ходять до школи, творять лісові музеї, їдять морозиво і п'ють кока-колу. Петро Сорока вміло входить в емоційний тон дитячої поезії, який ми означуємо як радість буття. Загалом поезії спонукають нас назвати Петра Сороку природопоклонником. Під таким кутом зору як програмну виділяємо поезію «Кланяюсь»:

Я кланяюся бджілці,
Деревам, квітнику,
Метелику і білці,
І навіть будяку...

Я кланяюсь у лузі
Кульбабі й чебрецю.
Це означає, друзі,
Я кланяюсь Творцю [3, с. 77]

У кожній іноді навіть ледь видимій деталі Петро Сорока бачить Премудрість творення великого світу («пливе листочок по воді», «парад кульбаби», «на високій хмарці сів собі янголик», «бджолена на квітці»). Поезії збірки «Лісова скарбничка» інкрустовані казковими персонажами, які завжди приваблюють малого читача, бо у них багато що *навпаки*: увиразнені профілі бабусі Яги, яка харчується мухоморами; їжачка, який нагадує лисичці казку про Колобка тощо. Тут привертає увагу переосмислення традиційних казкових реалій. Наприклад, вовчєня «возить зайців на спині»; шуліка доброзичливо «вітає маму-квочку»; «гуляє мудрий пес із котиком під лапку». Майже всі поезії збірки пронизані емоційним тоном доброти і вдячності Творцеві – за ліс, за спів у ньому, за дятла на горісі і особливо за жменьку «стиглих ягід». Тому так хочеться

Від землі набратись сили,
Обійнявши деревце.
І сказати: «Боже милий,
Щиро дякую за це!» [3, с. 73]

Над різномірною галереєю лісових персонажів відчутний люблячий погляд Автора віршів збірки, які скеровані до адресата – до «молодої України».

Список використаних джерел

1. Сорока П. Денники: Натщесерце. Тернопіль: Астон, 2009. 163 с.
2. Сорока П. Денники 2004-2005 років. Тернопіль: СОРОКА, 2006. 364 с.
3. Сорока П. Лісова скарбничка. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. 128 с.

ЧАС ВІЧНОСТІ І ЧАС ЛІТЕРАТУРИ У «ДЕННИКАХ»

ПЕТРА СОРОКИ

Куца Ольга Павлівна

доктор філологічних наук, професор, професор кафедри теорії і

методики української та світової літератури,

Тернопільський національний педагогічний університет

імені Володимира Гнатюка,

larkutsa@ukr.net

Петро Сорока неодноразово засвідчував свій письменницький нахил до творення сповідальних жанрів. Час написання «Денників» був для нього «воістину літературним часом». Їх популярність (протягом років публікування входили у десятку кращих книг року) зумовлена факторами, які потребують на сьогодні спеціального вивчення. У жанрі «Денників» треба було відкрити перед читачем «навстіж» найвразливіші місця своєї душі, пережиті «дивовижні стани». Петро Сорока добре знав «небезпеку» і «завчасність» публікування (сам про це зазначав) щоденників. Як «всеїдний читач», глибоко занурювався у текстуру сповідальних творів та у дослідницькі праці стосовно них українських та зарубіжних авторів – отже, «закони» жанру досконало знав. Як висловлювався у «Денниках», на сповідальний тон щоденників «негідник

ніколи не спроможний», щоденник «виказує натуру сильну, складну, ... суперечливу» [2, с. 220]. Працюючи над «Денниками», орієнтувався на досвідченого читача – «саме у досвідченого» вони могли викликати «прискорене серцебиття». «Досвідченого» могла зацікавлювати проблема Вічності, яка і викликала у душі автора «дивовижні стани».

Петро Сорока застерігав видавців і читачів, що «Денники» не белетристика, не есеїстика чи публіцистика, це – «роман душі». При уважному прочитанні їх можна інтерпретувати *літературою часу*, який (тобто час) постає у них суб'єктом, об'єктом і навіть знаряддям художнього зображення («час – це моє перо»). У «Денниках» є різні часові констатації, кожна з яких має свої жанрові особливості і свою пам'ять. Плин часу Петро Сорока штрихує здебільшого «кордонами» власного віку: «небо дитинства», двадцять років, тридцять, сорок, п'ятдесят років; далі «недовидимість», а ще далі – Вічність.

Відчувши потяг до творчості, автор «Денників» очікував «дива». На зміну часу його очікування приходив час роздумів про Вічність. Читача «Денників» майже дотиково пронизує лінія руху часу, який невинно і невблаганно – «наче брунатні хмари над Петриківським лісом» – прямує у Вічність. У «Денниках» виразнюється світоглядна концепція їх автора, сформована на засадах його підходів (на перших етапах творчості) до літератури, на пізніших – до часу як філософської категорії. «Вбити час» – це для Петра Сороки неприйнятна словесна формула, за якою в його уяві постає «кнайпа» і постмодерністи – хлопці «з претензіями, скептичною невдоволеністю і ненавистю до традицій, і потоптуванням святинь». У таких час вислизає з-під ніг уже «вбитим».

Письменникові потрібно так багато і так мало: про все сказати просто, щиро, світло, так, щоб навіть горобці зрозуміли у Грицівцях і Петриках. Концепція творчості у «Денниках» заявляється неодноразово: світла думка, яка не може бути висловленою неоригінально вже тому, що вона світла; форма – це складова думки; тому якщо думка світла, то форма уже спроектована і певною мірою умотивована; коли письменник починає з форми, то це як тіло без душі –

тоді він не відчуває часу; у «наші» часи, як і в часи Сковороди та Квітки-Основ'яненка, література повинна бути «моральною».

Петра Сороку особливо тривожив час «затіння» у літературі, який потрактований як час стрімкого падіння по вертикалі: «повна невіляція слова». Загалом форми викладу художнього часу у «Денниках» різні. Вони змінюються і вкладаються у певну часову смугу, на якій укладені мініновели, мініатюри, окрушини, етюди, замальовки, діалоги. Ритм в основі цієї системи форм часу є одним з найпомітніших рушіїв змістової енергії, яка формує «Денники» як цілісність, як систему. У складному переплетенні багаточасся найкращим для Петра Сороки час – час Літургії, під час якої він переживав зрівноваження неба і землі у своїй душі. Тоді він, як зізнається у «Денниках», приходив до повноти любові. Письмо про час Літургії наче набувало форми серцевого ритму: «Літургія з хорів. Погляд згори. Душа під куполом церкви... Разом з янголами... Це моє вознесіння...» [2, с. 17]. Час Літургії відкривав для автора «Денників» тайну Вічності, яку Господь закрив «на сто замків». Приходив час перейматися одним – душею.

Список використаних джерел

1. Сорока П. Голос з притвору. Денник. *Основа*. 2004. №34 (12). С. 65-102.
2. Сорока П. Денники 2004-2005 років. Тернопіль: СорокаА, 2006. 363 с.
3. Сорока П. Перед незримим вівтарем. Літературний денник. *Березіль*. 2004. № 10. С. 95-127.

РОЗМАЇТТЯ ЛІТЕРАТУРНИХ ПОРТРЕТІВ У ТВОРЧОМУ ДОРОБКУ ПЕТРА СОРОКИ

Кучма Наталія Зіновіївна

*кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії і методики
української та світової літератури, Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка,*

kmz060763@tnpu.edu.ua

Петро Сорока відомий читачеві не лише як письменник, але й критик, літературознавець, журналіст. З-під його пера вийшло чимало літературних портретів українських митців не лише материкової України, а й діаспори. Саме з його праць дізнавалися ми про письменників, які в силу політичних обставин були вилучені з літературного процесу. Йому завдячуємо можливістю довідатися про Яра Славутича, Святомира Фостуна, Ємму Андіївську, Марту Мельничук та ін. Нам у спадщину залишилося майже три десятки літературних портретів українських митців, і не лише майстрів слова, а й художників, (Є. Андіївська, Б. Ткачик), скульпторів (Іван Мердак), громадських діячів (І. Боднарчук). Метою цієї розвідки є потреба дослідити особливості портретування та жанрові різновиди згаданих літературних портретів, для чого використаємо класифікацію М. Ю. Воронової.

Жанр літературного портрета в Україні є традиційним, продуктивним і різноманітним. Вимогою часу стала потреба скрупульозного з'ясування його модифікацій. Як правило, літературним портретом називають публіцистичний чи історико-літературний твір, в центрі якого є митець. Крізь призму його життєпису автор розкриває особистість портретованого, його духовну сутність, яка відбивається у творчості. Таким є монографічне дослідження «Іван Боднарчук. Літературний портрет». П. Сорока переплітає розповідь про життя митця з його літературними шуканнями, непростою педагогічною роботою, керування хором, громадською діяльністю. Поступово критик переносить увагу на прозові та драматичні твори І. Боднарчука, аналізує їх, наводить цитати,

намагається затінити окремі невдалі епізоди. Робить це делікатно, пояснює причини, вказує шляхи їх подолання. П. Сорока постійно підкреслює заслуги портретованого у шкільництві, у громадській роботі, наголошує на мотивах, що спонукали до активної діяльності та творчості.

Є у його доробку і літературно-критичний портрет. Це жанр, в якому «твориться образ письменника шляхом виявлення його художницької домінанти, втіленої в його творчості; літературно-критичне портретування спирається на дослідження: прямого і контекстуального вираження письменника в тексті; його світоглядних позицій та ідеєносних категорій; літературного напрямку, до якого він належить; художньо-естетичної платформи; місця й ролі в контексті вітчизняної та світової літератури» [1, с. 36-37]. Цей термін вперше був вжитий у дисертації Воронової М. Ю. Особливість цього різновиду полягає в тому, що автор має обрати для аналізу лише творчість письменника. Такими літературними портретами є «Богдан Сушинський. Літературний портрет» (1999), «Вивільнення світла або літературний портрет Марти Мельничук» (2001). «Святомир Фостун. Літературний портрет» (2002), «Секрет вічності, або ліра і терни. (Десять етюдів про Бориса Демкова)» (2003).

Ще одним різновидом є літературно-біографічний портрет, в якому «твориться житейський образ письменника на тлі біографічних фактів та особистісних характеристик героя. Цей підвид літературного портрета пишеться у вигляді композиційно не скутої розповіді, що розгортається хронологічно, спираючись на послідовність біографії чи ретроспективно (від ключового моменту біографії до першопричин, що зумовили цей момент)» [1, с. 56]. Саме так писав П.Сорока про Емму Андієвську. Особисте знайомство з письменницею і художником наклало відбиток на стилістику цього портрета. У монографічному дослідженні «Емма Андієвська. Літературний портрет» (1998) відчутний потужний струмінь ліризму, більш властивий художньому творові, а не критичному. Автор захоплений творчим доробком мисткині і не приховує

цього. Його однаково цікавить і поезія, і малярство, їх взаємовпливи і протистояння.

Наведені приклади лише частково розкривають таємниці літературних портретів, що їх написав Петро Сорока. Саме ці праці письменника ще чекають вдумливого і небайдужого дослідника.

Список використаних джерел

1. Воронова М. Ю. Сучасна українська портретистика: жанрова диференціація і поетика: дис. ... канд. філол. наук: 10.01.08 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Інститут журналістики. Київ, 2006. 201 с.

ДЕННИКИ ПЕТРА СОРОКИ: ПОЕТИЧНИЙ МЕМОРАТ І ВІДЛУННЯ ЧАСУ

Лабашук Оксана Василівна

доктор філологічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики української та світової літератури, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка,

lagoshnyak@ukr.net

Решетуха Тетяна Василівна

кандидат наук із соціальних комунікацій, викладач кафедри журналістики, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка,

reshtetyana@gmail.com

Одна із найприкметніших художніх форм, що є у творчому доробку Петра Сороки, – його денники. Вважаємо, що така форма, яка поєднує автобіографізм, ліризм та есеїстичність викладу, – надзвичайно суголосна нашому часові.

Петро Сорока пише свою поетичну автобіографію упродовж 2001-2012 років: «Пам'яті навперейми» (2001), «Найкраще померати в понеділок: денники 2001 р.» (2002), «Голос із притвору» (2004). «Денники 2004-2005» (2006),

«Застиглий вогонь» (2007), «Знак серця: Денники 2008 року» (2009), «Натщесерце: денники 2009 року», «Дерево над водним потоком» (2012).

Теоретичне осмислення розповідей про пережите розпочалося у світовій науці в 1934 році, працями Карла фон Сидова. З-поміж різних типів розповідних форм він виділив меморати – розповіді про пережитий досвід. «За Сидовим, це визначення нарації з суто особистим характером переживання. Воно не містить фікційного меморату і не походить з традиційного повідомлення, хоча сама реляція автентичного переживання може бути сформована під впливом наявного в даної особи традиційного знання» [2, с. 121]. Увага до індивідуальних людських біографій є одним із найважливіших завдань сучасної гуманітаристики, вважає польська дослідниця Дорота Симонідес, вбачаючи об'єкт дослідження у спостереженні і вивченні людської долі. «Розповідь про власне життя виростає безпосередньо з людського бажання творення власного життєпису. Такий творчий процес, свідомий чи несвідомий, знаходимо в кожному людському оповіданні, тому, зосередившись на індивідуальній долі, ми зможемо дійти до різних за характером людських переживань, уявлень, дій. Власне мікроісторія людської долі постає як надзвичайно цікавий предмет для вивчення» [4, с. 20].

Д. Симонідес підкреслює, що нинішній спосіб життя накладає свій відбиток на тип розповіді: сучасний оповідач надає перевагу історіям про життєві події, які ґрунтуються на життєвих фактах і розповідаються у «меморатній конвенції», тобто як свідчення очевидця події [2, с. 124].

Про актуальність документальної прози не лише для української, але й світової фольклористики свідчить хоча б той факт, що Нобелівську премію з літератури у 2015 році отримує Світлана Алексієвич, авторка, що зуміла відтворити поліфонію голосів епохи у своїх творах. Хоча Петро Сорока відтворює у «Денниках» лише свій голос, але ж як майстерно передає він пульс свого часу!

Таким чином, вивчення «Денників» Петра Сороки має значний потенціал для того, щоб розглядати їх як поетичну автобіографію, створену у меморатній конвенції.

Список використаних джерел

1. Ловець слів. Творчість Петра Сороки. Тернопіль: Астон, 2015. 360 с.
2. Симонідес Д. Меморат і фабулат у сучасній фольклористиці. *Народна творчість та етнографія*. 2007. № 1. С. 120-125.
3. Ткаченко С. Лісові денники Петра Сороки: малярство та метафізика: монографія. Харків: Слово, 2016. 197 с.
4. Simonides D. Pojęcie «folklor» w myśli europejskiej. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Opolskiego. Filologia Polska*. Z. 36: Folklorystyka 1. Opole : Uniwersytet opolski. Instytut Filologii Polskiej, 1995. S. 5-24.

МУЗИЧНІСТЬ ХУДОЖНЬО-ПОЕТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

ПЕТРА СОРОКИ

Лановик Мар'яна Богданівна

доктор філологічних наук, професор, професор кафедри теорії і методики української та світової літератури, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка,

m-z@ukr.net

Лановик Зоряна Богданівна

доктор філологічних наук, професор, професор кафедри теорії і методики української та світової літератури, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка,

m-z@ukr.net

Вивчення взаємодії словесного і музичного мистецтв має давню традицію – починаючи із часів античності, де в трактаті Діонісія Галікарнаського «Про розміщення слів» (I ст. до Р.Х.) вперше було осмислено самодостатність кожного із цих мистецьких феноменів і продемонстровано

можливі прояви їхньої взаємодії – від цілковитої гармонізації до конфлікту між мелодією і словом. Усі подальші роздуми у цій царині ґрунтувалися на концепції взаємоперетворення музики у слово і навпаки, яку згодом переосмислив і увиразнив німецький музикознавець Вальтер Віора, окресливши терміном «трансмюзичність». У сферу трансмузичного потрапляють явища на межі між музикою і письменством – немюзичні феномени, яким притаманні (або вони «присвоюють» собі) окремі риси музичності.

Найбільше ці ідеї розгорталися в добу Середньовіччя, коли у всіх сферах духовного центральними стали проблеми гармонії в найрізноманітніших виявах – від музичної до космічної гармонії («музики сфер»). На думку О. Махова, у цей час виокремилосся три основні концепції «трансмюзичного» в літературі: «Музика у своїй космічній іпостасі («музика сфер») – це принцип архітектоніки, структурної побудови твору: вона зумовлює влаштованість космосу – зовнішнього світу; а гармонійна побудова словесного твору – віддзеркалення цієї музично-космічної гармонії. Водночас... існує музика душі – відтворення уже не зовнішньої стрункості космосу, а тієї внутрішньої, цілісної і неподільної суті людини, яку античний автор назвав би «вдачею» (*mos*); у цій іпостасі музика – вираження внутрішнього світу... І нарешті, музика – принцип, що лежить в основі усіх мистецтв» [1, с. 23].

Найбільше ця концепція розроблена в музичних трактатах Боеція (VI ст.), який, залучаючи піфагорійські ідеї, окрім інструментальної музики (*musica instrumentalis*) виокремив ще два види «нечутної» музики – музика світу (співвідносна з «музикою сфер» – *musica mundana*) і музика людини (*musica humana*), яка пізнається через проникнення людини у власну сутність. Перша асоціюється із поглядом уверх, на небо і зорі, друга – із заглибленням у себе. Відповідно, перша утвердила в письменстві принцип архітектоніки, гармонійної побудови, досконалої структури, а друга, «музика душі», співвідносна з інтимною тональністю, втілила принцип глибинної виражальності тем і мотивів твору.

Ця ідея «музики душі» стала провідною в романтичній концепції «невисловлюваного» / «невимовного»: зі сфери почуттів вона перенеслася на сферу духовної сутності людини. У ХХІ столітті – в епоху урбанізованого гулу і механічної какофонії все ж є поети, які не хочуть втратити музику сфер. Серед них – і Петро Сорока, творчість якого зберігає ритмомелодичку минулих шукань романтиків; водночас – яскраві зразки усіх вище окреслених ідей-різновидів музики.

Musica instrumentalis у «чистому» вигляді трапляється у письменницькій практиці Петра Сороки нечасто. Це радше нагадування про музику, де панує «високий лад», де «квітень наспівує гами» [3, с. 209], де «є дощі, як ті шпаки, співучі, / В них особливий голос і мотив» [3, с. 261].

Музичністю наповнені назви квітів і трав: «Більшість назв звучала мені як музика: пожовть, вронець, венерині та зозулині чобітки, медунка, грицики, ситник, борець-зілля, неопалима купина, кінський квасець, червоний клешінець, ломінь, бібнин... Деякі спробувалися відкинути уяву в бозна які глибинні нетрощі минувшини: марунка, фіцеума, кадило мелісолисте, алтей, костриця, шиверенія, ковила Іоанна, рокитник, калерія, юринець, спірея, козелець...» [3, с. 38]. Свій голос має кожне дерево. Їх добре чути, коли прикласти вухо до стовбура. Письменник наголошує: «...Кожне дерево під час вітрової співає по-іншому. Голос шерехатого дуба глухий, нагадує удари дерев'яного молотка по деревині, в дерешкуватій липи – шепотливий, у гладкого бука – тонкий і співучий, в сухокостій берези – скрипучий, в ліщини – як перебирання вервиці, в клена – ніби хтось іде дерев'яними сходами... Коли довго живеш у лісі, ті голоси стають часткою твого життя, а дерево сприймається як жива істота, наділена безсмертною душею» [3, с. 178-179]. «Скільки в лісу музики для мене! / Кожна пташка – Моцарт і Шопен» [2, с. 142], – зізнається поет в «Апокрифах лісу». Ідея інструментальності втілена у звучанні лісу-як-хоралу, лісу-як-оркестру. У цій нерозмежованості музики і звуків та голосів природи вона плавно перетікає у другий тип музичності (за Боецієм) – у музику світу.

Musica mundana оприсутнюється надзвичайно багатогранно. Усі твори П. Сороки наповнені звуками. Тут усе має свій голос і звучання дуже багатоголосе: шум лісу, спів пташок, бадьорий стукіт дятла, пісня цвіркуна, «тренос хмар» [3, с. 31], навіть повітря – «чисте і дзвінке» [3, с. 21]. Усі голоси докільля нашаровуються, створюючи враження єдиного злагодженого оркестру, як-от: «Коли небо чисте і високе, а світло м'яке та ніжне, ліс повен звуків: скрегочуть сойки, стукають дятли, воркочуть дикі голуби, пілікають синички, у пуші кують зозулі, перекрикують одна одну іволги й чути шурхіт їх оксамитових крил. А то несподівано сплеснеться над кронами сосен галка, що саме робить обліт над лісом, і все ніби замре на мить, щоб потім знову покотився веселий подзвін» [3, с. 10]. Часто автор вдається до прямого звуконаслідування, що ще більше підсилює враження власної присутності для читача: «Все цвірінькає, посвистує, розливає лункі мелодійні трелі, – радіє життю. «Фіу-фіу... люлі-люлі», – виводить вивільга. «Зінь-зі-вер, зінь-зі-вер», – намагається підспівувати їй синичка. Які тільки птахи не розсипають тут свій щебіт: сойки, чижі, шпаки, щиглики, гаїчки, горішанки, пишухи, шишкарі... І всі ніби змагаються між собою. Але перекричати інших вдається тільки завзятому чорному дроздові. На вечірньому прюзі птахи хвилюють душу, на нічному – тривожать» [3, с. 21-22]. І «чим далі в гущавину, тим лункіше звучить його мелодія» [3, с. 105]. Таких замальовок у автора безліч. І висновок очевидний: «Цей лісовий концерт, що поступово набирає сили звучання й особливого тембру, здається найкращим дарунком, який тільки може приготувати людині світ» [3, с. 32].

Мелодії у текстах нашаровуються одна на одну, вражають своєю різноманітністю, змінюються зі зміною пір року. У «Музиці грудня» передано подзвіння тисяч іскорок опалого інею, яке заворожує усе навколо: «Усе живе замовкає, вслухаючись у цю мелодію, в цей гомін лісу... Скинувши останнє листя, оголивши тіло і відкривши навстижир беззахисну душу, дерева зустрічають зиму – музикою» [3, с. 137]. Звучать навіть навколишні барви. Таким є враження від зимової райдуги: «Зупиняюся, як у диві: здається, до її

кольорів можна доторкнутися рукою. Така краса, що десь вгорі народжується тиха чарівна мелодія, яка срібним дзвіночком спадає на землю. Поступово вона наростає, шириться і заповнює собою довкілля. Тільки з перебігом часу усвідомлюю, що це мені не вчувається, то співає пташка зорянка. Вона дає зрозуміти, що райдуга – це не просто гра сонця і снігу, це чарівна брама, що відкрилася у дивосвіт лісу» [3, с. 139].

Музика світу не завжди лагідна і ніжна. Часто – це музика тривоги, неспокою, громовиць: «Десь позаду, покрай огнівленого неба, жбухнув вогняний смерч, і страхітливий розстріск знову сколихнув грішний світ. Потoki води злинули з небес. Усе навколо шуміло, вирувало, шиширхало, тріскало, начеб розпалась земля» [3, с. 39]. Під час вітролому дерева «падають з моторошним тріском. Коли сильний вітер нарешті вгамовується, ліс нагадує поле бою. І можна почути... молитву вцілілих дерев» [3, с. 87]. А коли «Прийде зима сумна, мов Колима, / Зав'юги загуде тягуча фуга, / І ти відчуєш, що тебе нема, / А є лишень якась всесвітня туга» [3, с. 281]. Однак після негоди знову сяє сонце, після зими приходять весна і природа стає картиною вічного воскресіння.

Musica humana – проникнення людини у власну сутність – досягається завдяки відгомону людської душі на звучання світу. Це – нескінченний діалог Всесвіту, де «людське серце тужить за деревами», а «душа дерева тужить за людиною і прикликає її»; і автор «готовий відгукнутися всім єством на зелений поклик дерев» [3, с. 22]. І не тільки дерев, а кожної живої істоти довкілля, адже усе тут – живе і за кожним із них – таїна. Стукіт дятла по стовбуру столітнього дуба спричиняє луну, яка заповнює весь простір, і ліричному героєві здається, «що то ритмічні перестуки зеленого серця лісу» [3, с. 29]. Тому він із захопленням і трепетом визнає: «Розчиняюся у тому зеленому раї, відчуваю себе часткою безсмертної світової душі» [3, с. 44]. У природі розлиті краса та спокій. І це приводить до «маленького відкриття: все красиве має свою акустику. Та почути її можна тільки серцем» [3, с. 31]. Тут все одухотворене,

тут все любов'ю відповідає на любов, і в цьому відкривається «вища божественна сутність дерев і трав, птахів і звірів» [3, с. 33].

Усі ці різновиди музики настільки переплітаються між собою, що зливаються в єдине злагоджене звучання, сягаючи свого апогею у «Симфонії Петриківського лісу». У цій книзі все наповнене музикою світла, музикою кольорів, музикою голосів. Про це свідчать і самі назви коротких мініатюр, об'єднаних у другу частину трилогії: «Симфонія шлюбних співів» [3, с. 77], «Дощі та музика» [3, с. 78], «Пісня сонця» [3, с. 95], «Хорал» [3, с. 97], «Музика очищення» [3, с. 102], «Симфонія лісу» [3, с. 111], «Музика грудня» [3, с. 137], «Сніг співає» [3, с. 138], «Пташина мелодія» [3, с. 142], «Ритм весни» [3, с. 157], «Голоси дерев» [3, с. 178], «Сурма світла» [3, с. 180], «Пісня залишилася» [3, с. 181], «Нічна пісня лісу» [3, с. 183].

У кожній частині наростає звучання вірша і письма. Третя частина ліричної трилогії називається «Кора. Лісові псалми». Це – поезії, які засвідчують існування у піднесеній музиці божественного начала, і розуміння того, що саме голос Творця об'єднує усі ці музичні голоси в єдину уже не Симфонію, а Літургію: «Шпак починає Літургію / У храмі лісу і небес» [3, с. 210]. Істина поета полягає в тому, «що вищої краси нема на світі, / як ця земна мінлива краса», а покликання митця – боготворити цю красу, «Її минущі чари перелити / в нетлінну форму вічного псалма» [3, с. 239]. Він визнає: «Бо я – Петро. Апостол цього лісу, / Його слуга і сторож, і орфей» [3, с. 257].

Справді у письмі Петра Сороки відчувається не тільки божественне піднесення, а якийсь надривний і трагічний орфеїзм. Як свого часу спостеріг Сергій Ткаченко, у філософії «Лісових денників» поєднується і радість від споглядання Божої світобудови, і нестримне бажання заглянути за межі видимого світу: «у кожній своїй «лісовій» книзі письменник одночасно співає осанну величній красі Божого творива і з жахом прозирає в те, що приховане за його гранню» [4, с. 309].

І в цьому зв'язку хочеться доповнити трикратну структуру Боеція четвертим компонентом – *musica divina* – божественна музика, музика Божої присутності і єднання з Богом. У надвечірньому вітрі і мелодії, яка народжується у кронах дерев, відчувається погляд невидимих ангелів, чистому серцю передається «вібрація любові». Автор наповнюється силою особливого піднесення: «Піднімаю руки догори, і розхитуюся в такт могутнім деревам... Через кілька хвилин потік небесних вібрацій підхоплює мене, проникає через мене. Я готовий почути Бога. І Він говорить зі мною голосом любові... Любові, якої не може вмістити серце» [3, с. 82-83]. Ця божественна краса лісових див дарує поетові вірші у високій тональності:

Це від них мої співучі рими,
Що співзвучні лісовій красі.
Божим словом створені усі ми,
Боже слово розуміють всі... [3, с. 241].

В іншому вірші ліричний герой зізнається:

Щось таке підкотиться до горла,
Що стаєш дзвінкий, як тятива,
І до ранку музика надгорна
Легко обертається в слова [3, с. 232].

Боже творіння радіє й співає хвалу Творцеві: «– Господи, як я люблю життя! – Співає хорально вільха», і ліричному героєві передається цей трепет: «Буду із нею співати і я / Божому світу осанну!». Поет постає співцем Господнього світу. І серед вишніх хоралів співає світові «Алилуя!» [3, с. 223].

На відміну від поліфонії як такого виду багатоголосся, де кожен голос виконує власну партію і їхні кульмінації та оповіді різняться й є певною мірою автономними, у симфонії усі голоси багаторівневого звучання зливаються в один твір – музичний чи словесний зі спільним гармонійним поєднанням теми та ідеї – розвитку від розбіжностей до єдності голосів та багатоголосого співзвуччя. У творах письменника багато емоційних сплесків та поетичних кульмінацій. Одна із них – словесне втілення симфонізму в картині щедрого і благодатного дощу – переноситься із «Симфонії Петриківського лісу» в книгу «Апокрифи лісу»:

Шибки світліли і думки / Від вишнього «Осанна!»
І прогиналися листки, / Як клавіші органа.

Був день високих див і щасть, / І був початок серпня,
Коли так щедро пролилась / Симфонія безсмертна [2, с. 141].

У симфонічній гармонії багатоголосся, взаємопроникненні музичних нашарувань вибудовується розуміння того, що світ – Божа Майстерня, де поет, який співзвучний цій мелодії, теж черпає своє натхнення:

Тут пишеться легко і думка природно тече,
Тут можна обпертись на янгола тепле плече.
Тут книжка росте так, як папороть в лісі росте,
І віриш, і бачиш, що слово твоє золоте... [3, с. 251].

У цій тональності і душевному настрої ліричному героєві легко думати: «Боже, цей шум і безсонність оця – / І є репетиція вічності, повна відсутність кінця, / І повна відсутність початку...» [3, с. 251]. Справді, у письменах автора відчувається вічний коловорот світу – без початку і кінця, вічний заклик до любові Божої, «Щоб кожен, хто любить, для іншого світу воскрес» [3, с. 251].

У дарчому написі, який Петро Сорока залишив нам на книзі «Симфонія Петриківського лісу» є слова про те, що «світло душі не дозволить нам розминутися і на зоряних дорогах». Своєю творчістю він прагнув дарувати високе світло думок, почувань і прагнень не одній душі. Бажаємо світлих зоряних доріг і його творам, і його читачам ще й на цій землі.

Список використаних джерел

1. Махов А. В. *Musica Literaria*. Идея словесной музыки в европейской поэтике. Москва. Интрада, 2005. 224 с.
2. Сорока П. *Апокрифи лісу*. Книга третя. Тернопіль: Підручники і посібники, 2018. 208 с.
3. Сорока П. *Симфонія Петриківського лісу*. Лірична трилогія. Львів: Апріорі, 2015. 312 с.
4. Ткаченко С. *Світ як веселка*. Післямова. Сорока П. *Симфонія Петриківського лісу*. Лірична трилогія. Львів: Апріорі, 2015. С.307-310.

ПРОФІЛЬ ЕТОЛОГІЧНОГО АВТОПОРТРЕТА У

«ДЕННИКАХ» ПЕТРА СОРОКИ

Любінецька Марія Ігорівна

кандидат філологічних наук, асистент кафедри теорії і методики української та світової літератури, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка,
liubinetska@tnpu.edu.ua

Мемуарно-автобіографічна проза тяжіє, не оминаючи фактографічності, до художності зображуваного, а особливо до висвітлення внутрішнього життя автора, який по-різному декларує концепцію свого погляду на світ. У жанрі щоденника така концепція найбільшою мірою втілюється в автопортреті – у цілісній множинності описів автором своїх зовнішніх (фізичних) та внутрішніх (психологічних) характеристик. Серед окреслених літературознавцями двох видів автопортрета (прозопографічний й етологічний) у «Денниках» Петра Сороки домінує етологічний, тобто такий, який знайомить «всеїдного читача» із його роздумами, сумнівами, «муками». Прозопографічний автопортрет простежуємо у «Денниках» досить рідко.

Етологічний портрет органічно входить у специфічний наративний дискурс «Денників» Петра Сороки і формує пафос щирості, відкритості, бажання діалогу без масок й іпостасей тощо. У «Денниках» письменник чітко уявляє реципієнта, до якого апелює в щоденниках, і робить *«все, аби свого читача не втратити і не розчарувати»*. Ба більше: він просить сповістити його про те, чи серед сотень записів він, тобто читач, не знайшов чогось такого, що відгукнулося в його серці. Бо знайти «своїх людей» – не так просто. Коли ж це стається, то тільки з волі Творця. Глибину мислення Петра Сороки неможливо належно відчитувати поза християнським контекстом. Усі елементи стилю «Денників» підкреслюють стремління автора по вертикалі – до Всевишнього.

Наративний текст, інкрустований штрихами етологічного портрета, єднає в собі вірші і прозу, об'єктивні факти і суб'єктивно-відсторонені міркування стосовно літератури, людей і загалом стосовно життя. Петро Сорока у своїх

інтроверсійних денниках постає триєдиним: як автор, наратор, персонаж, органічно поєднуючи конкретне й узагальнене, реальне й уявне бачення навколишнього світу. Тут він розмовляє з далекими і близькими, живими й неживими класиками, з природою, книгами і янголами. Петро Сорока милується світом, не втрачає здатності дивуватися і захоплюватися ним, що дозволяє з точністю стверджувати, що наскрізним стержнем авторського наративу є *любов*.

«Денники» демонструють найрізномаїтішу палітру почуттів, не оминаючи ніяких барв. Автор часто відчуває роздвоєння, непевність, невизначеність, біль фізичний і душевний, який все-таки загартовує його дух. Він по-філософськи розмірковує про сенс життя і його скороплинність, про справжні цінності і щоденну мудрість. Петро Сорока апелює до свого читача, намагаючись застерегти від різних пасток, через які довелося пройти самому. «Денники» – це сповідь перед людьми і перед Богом, яка приваблює відвертістю, лаконічністю, сконцентрованою думкою, естетикою. Вони поетапно привідкривають перед читачем еволюцію характеру автора, його звички, психологічні стани і, що найважливіше, найрізноманітніші нюансування душі. Звідси етологічний портрет Петра Сороки допомагає йому «зібрати себе», за М. Бахтіним, у щось велике і «завершене», щось таке, що його навіть найталановитішій людині іноді «завершувати» досить нелегко.

Список використаних джерел

1. Сорока Петро. Денники (2004–2005). Тернопіль: ПП Сорока, 2006. 362 с.
2. Сорока П. Денники. Жезл і посох. *Кур'єр Кривбасу*. Січень-лютий 2013. С. 76-132.
3. Сорока П. Перед незримим віттарем: Денники. Тернопіль: ПП Сорока, 2008. 300 с.
4. Черкашина Т. Ю. Мемуарно-автобіографічна проза ХХ століття: українська візія. Харків: Факт, 2014. 377 с.

ЖАНРОВЕ РОЗМАЇТТЯ ЛЕКТУРИ ДЛЯ ДІТЕЙ У ХУДОЖНІЙ СПАДЩИНІ ПЕТРА СОРОКИ

Скुरатко Тетяна Миколаївна

*кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики
української та світової літератури, Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка,*

tanyabidov@gmail.com

Значне місце у художньому доробку видатного поета, прозаїка, літературного критика, редактора, видавця, науковця, яскравого культурного діяча Тернопілля Петра Сороки відводиться творам для дитячого кола читання, які вражають позитивним впливом мелодики, ритму слова, апеляцією до духовного. Твори митця для дітей і про дітей сприяють поширенню культури спілкування дорослого з дитиною, впливають на духовний розвиток малолітнього читача/слухача. Перефразовуючи Валерія Герасимчука, зазначимо, що слово митцеві «піддається в такій мірі, що книгами захоплюються не лише прості читачі, а й відомі літератори, яких, уже здавалось би, «важко чимось подивувати у красному письменстві», його слово вабить наймолодших читачів, з якими автор налагоджує контакт за допомогою символіко-образного наповнення, несподіваних деталей, звукових та зорових образів, відвертістю розмови. У цьому контексті слухним видається нам критерій цікавості, що має важливе значення для дитини різного віку. Зацікавленість дитини текстом означає визнання його «своїм». Погоджуємося із думкою О. Папуші, що «цікавим, «своїм» читивом для дитини художній текст робить спосіб інтерпретації обраного письменником об'єкта зображення, власне, перетворення його у подію для адресата, а самого адресата – на свідка події» [1, с. 21]. Зазначимо, що, за нашим переконанням, твори П. Сороки для дітей є цікавим читивом, адже вони наближені до дитячого світорозуміння («– Хто сильніший: кіт чи миша? – / Запитав у миші кіт. / Миша каже: – Я сильніша, / Бо сховалася як слід» [2, с. 437]; «Равлик-син прийшов до татка: / –

Затісна у мене хатка, / якщо виросту ще трішки, / То не влізуть в неї ріжки...» [2, с. 441]). Митець розробив і утвердив ряд образів, що стали традиційними для художньої дитячої літератури, зокрема котик, мишка, зайчик, равлик, павучок, півник, вовчик: «Пригоди kota Патріка», «Киця-кішка», «Мокне зайчик під кущем», «Гребінець», «Хто сильніший», «Равлик» тощо. Творча уява митця торкнулася так чи інак всіх різновидів дитячої літератури. І в кожній з цих ділянок вона залишила свій вагомий слід.

Петро Сорока ввів у коло дитячого читання/слухання широке жанрове розмаїття творів (дитячі вірші, загадки, вірші-загадки, акровірші-загадки, вірші-раки, скоромовки, лічилки, байки, небилиці, казки, притчі, казки-апокрифи, оповідання). Зупинимось на значущості окремих з них.

Своєрідними «логічні вправи», що відповідають дитячій ментальності, є небилиці. Небилиці Петра Сороки для дитячого кола читання сприймаються наймолодшими по-особливому, адже вони, балансує між реальністю та ірреальністю, виразно містять домінуючий ігровий момент з апеляцією до раціонального мислення (*«Я покажу лісок тобі, / Де птахи не ночують, / бо заєць грає на трубі / а всі вовки танцюють»* [2, с. 565]). Зважаючи на «клікове» мислення сучасного підростаючого покоління, небилиці вводять наймолодших читачів у чарівний світ фантастики, дають можливість з їх «мерехтливою свідомістю» домислювати, дотворювати своє.

Цікавим фольклорним жанром для наймолодших читачів / слухачів є загадки, які посідають значне місце серед лектури для дітей у художній спадщині Петра Сороки (сорочі загадки, загадки тітоньки сови, біблійні загадки). Цей жанр впливає на розвиток дитячої кмітливості, уяви, адже дітки повинні відгадати «закодоване» слово. Загадки Петра Сороки спрямовані на опанування малолітніми читачами/слухачами художньої умовності, привчають до гри з антонімами, паронімами, синонімами, багатозначністю та омонімією слова, а значить, зміцнюють системні зв'язки лексичного запасу дитини. Твори митця зазначеного жанру вражають образністю художнього світу, «входженням» у психологію дитини. Вчитаймося лише у їх назви: дві загадки

для малечі «Про кусючі дуже речі» («– Як кусаю, я щаслива, / Бо ім'я моє... КРОПИВА!; – Я нещасна, як кусаю, / бо тоді й сама вмираю. / Я завзята, хоч мала, / Називаюся... БДЖОЛА» [2, с. 527])! Вважаємо, що П. Сорока звернувся до жанру загадки не випадково, адже був добрим сім'янином, який дбав про розвиток образного мислення («Живу я в місті та за містом, / В селі, у полі під дощем... / Хтось зве мене телефоністом, / І називає хтось – ткачем. (ПАВУЧОК)» [2, с. 527]), естетизацію сприйняття дійсності («Хоч ні крил, ні рук не маю, / Дивним чином скрізь літаю. / І не тільки сам гасаю, / Білим хмарам помагаю. (ВІТЕР)» [2, с. 532]) своїми дітьми, онуками. Цікавими і глибокими змістовно є загадки митця із розділу «Біблійні загадки», які спрямовані на формування християнських основ, осягнення наймолодшими читачами / слухачами біблійних «законів», моральних істин («Сорок днів потоп тривав, / Жах на світі панував, / У розбурханій воді / Всі загинули тоді. / Та один хтось врятувався. / любі друзі, як він звався? (НОЙ)» [2, с. 544]). До окремої жанрової групи автор відносить вірші-загадки («Перше чудо Христа», «Череповище» тощо), які насичені атрибутами образно-метафоричного змісту, асоціативної насиченості («Як палило сонце угорі / І земля була, як бойовище, / Розп'яли Ісуса на горі, / Що євреї звать Череповище. / Вмер Спаситель. Впала тінь важка / На сумні платонові алеї... / Хто сказати може, а яка / Друга назва у гори тієї? (ГОЛГОФА)» [2, с. 548]). Прикметно, що митець у своїх творах дитину сприймає не як пасивного читача / слухача, а за допомогою риторичних фраз залучає її до активності думки, вислову, уяви («Про що вони мають / Сказати усім?» [2, с. 546], «Скажіть, хто ім'я його запам'ятав?» [2, с. 545], «Але, скажіть мені, яка?» [2, с. 546], «– Дітки! Скільки босоніжок / Треба для семи стоніжок?» [2, с. 543]. І хоча, зазвичай, пасивне неусвідомлене запам'ятовування дітками текстів загадок випереджає їх розуміння, але формує міцну базу для подальшого успішного мовного й інтелектуального розвитку. Вважаємо, що у цьому контексті загадки Петра Сороки є вдячним матеріалом.

Своєрідними «літературними забавлянками» у художньому доробку Петра Сороки є скоромовки, вірші-раки, акровірші, лічилки. Зважаючи на

жанрове призначення, скоромовки застосовуються для розвитку мовного апарату, техніки мовлення, чіткої вимови фраз, слів та звуків. Скоромовки митця є своєрідними «маленькими словесними іграми», що в першу чергу розвивають чуття мови, вражають своєю милозвучністю та глибинним підтекстом, а отже, дитина навчається осмислено ставитися до того, що говорить, зважувати кожен склад, кожне слово, відчувати зв'язок між словосполученнями, відчувати дуже тонкі нюанси в інтонації, значенні, розуміти смислові відтінки слова («ДОЛЯ: – Я – ЛОДЬ! / ТИ – МИТЬ» [2, с. 582]). Продовжуючи традиції Івана Величковського, який у своїй творчості культивував паліндроми, або, як він сам їх називав, – раки літеральні, Петро Сорока створює цікаві вірші-раки для дитячого кола читання. За визначенням І. Величковського, «рак літеральний єст вірш, которого літери, і вспак читаючися, той же текст виражают». Тобто паліндроми можна читати з однаковим успіхом і зліва направо, і справа наліво. Звідси, дитячі вірші-раки П. Сороки є своєрідними «словесними забавлянками», які призначені розвивати у дітей спостережливість, уважність, творчу уяву, вміння формувати власну думку, робити висновки («ДІД / ПИЛИП / ТИНИ ЧИНИТЬ. / ЛОЗУ – В ВУЗОЛ. / ОТО ЛОЗА – ЗОЛОТО!» [2, с. 566]). Заслужують на увагу також акровірші митця, які розкривають «фантазію» дитячого світосприйняття («**В** мене зуби, – як ножі, / **О**чі загребуші, / **В** лісі я жахаю всіх, / **К**озенят – найдужче» [2, с. 456]). Оригінальною моделлю художнього світу автора є лічилки («Репляшки пасуть телят», «Парад чисел від нуля до десяти»), за допомогою яких вивчення лічби перетворюється у цікаву дотепну гру: «Ось ми згадали велику десятку. / Щоб вивчити числа – почнемо спочатку» [2, с. 432].

Значущою для формування дитячої субкультури є казкова та неказкова проза Петра Сороки («Лісові казки і притчі», «Казки про імена»). У своїх прозових творах для дитячого кола читання автор часто звертається до національно детермінованих образів із виразним міфологічним кодом (хата, дорога, сонце, крила, зоря, доля): «Люди і зорі», «Як миша отримала крила», «Наука», «Собача доля».

Отже, всією своєю діяльністю, скерованою до дітей, Петро Сорока сприяв формуванню української дитячої субкультури нашого часу, а його творчість, погляди на дитячу літературу не втратять своєї актуальності ніколи, бо у своїх творах автор розкрив психологію дитячого світосприйняття, порушив одвічні проблеми морального збагачення дитини, її прагнення пізнати «великий» світ.

Список використаних джерел

1. Папуша О. Дитяча література як маргінес літературознавчої теорії: до проблеми конституювання об'єктів наукового дискурсу. *Слово і час*. 2004. № 12. С. 20-27.
2. Сорока П. Вибрані твори. Том перший. Поезії, рубаї, вірші, казки та оповідання для дітей. Київ: Видавництво «Український пріоритет», 2020. 832 с.

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ЗБІРКИ «ЛІСОВІ ПСАЛМИ» ПЕТРА СОРОКИ В ТЕРНОПІЛЬСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

Смоляк Олег Степанович

доктор мистецтвознавства, професор, професор кафедри музикознавства та методики музичного мистецтва Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка,

smolyak.te@gmail.com

У творчому доробку відомого українського письменника Петра Сороки особливе місце займає збірка поезій «Лісові псалми». Вона, без перебільшення, є знаковою в сучасному українському літературному творенні (і не тільки у вітчизняному, а й зарубіжному). Підтвердженням сказаного є одночасна вузькість описуваного предмета, а, разом, незмірна широта його звукового наповнення. Зауважу, що майже немає аналогів в українській (а то й світовій) поетичній практиці такого детального, скрупульозного й талановитого опису лісу й усього, що його наповнює. Недарма відомий український письменник і

видавець Володимир Шовкошитний називає Петра Сороку «співцем лісу й апологетом денникової прози» [1, с. 4]. Описати поетичними засобами ліс та ще в такому широкому розмаїтті образів і барв не кожен наважився б. А Петро Сорока зробив це поетично досконало й неперевершено.

Презентація збірки «Лісові псалми» Петра Сороки відбулася 10 березня 2012 року о 14.00 в аудиторії №301 на факультеті мистецтв Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, майже одразу після виходу її у світ, – і отримала широкий розголос серед шанувальників його творчості. Присутніми на репрезентації були студенти і викладачі факультету мистецтв та інституту педагогіки і психології.

Ініціатором і організатором цього поетично-музичного дійства був я, тодішній завідувач кафедри музикознавства, методики музичного мистецтва і акторської майстерності. У вступному слові я представив аудиторії Петра Сороку як письменника, а потім повідав про його літературну творчість загалом, і збірку «Лісові псалми» зокрема. Водночас я зробив загальний літературознавчий аналіз кількох поетичних творів, поміщених у збірці. Так, звернув увагу на використання художньо-виражальних засобів у віршах, які, назагал, перебували у згоді з моїм поетичним світобаченням. У вступному слові йшлося й про стилістику звукопису в поезіях репрезентованої збірки й поетичну лабораторію її автора. На завершення виступу я наголосив на тому, що поетика і художня образність творів Петра Сороки є надзвичайно багатогранною, неординарною й неповторною – саме тому він, як письменник, належить до десятка моїх улюблених авторів українського красного письменства. Підтвердження цьому – його імпресіоністичне бачення навколишньої дійсності й уміння її трансформації в художні образи.

Опісля студенти театрального відділення Соломія Крушельницька, Надія Іванина, Ольга Атаманчук, Оксана Вархола, Ірина Ветлянська, Тетяна Ярмусь, Сергій Дем'яненко прочитали вірші з репрезентованої збірки. З їхніх уст прозвучали поезії «Я читаю те, що пише вітер», «Тут усе важливе, тут усе значуще», «Навчи мене, Господи, з неба молитись, як птаха», «Люблю ці нетрі,

цю густу траву», «Що душа шукає моя в цьому лісі», «Лютневий ліс», «Мене тут знають всі зайці», «Вже квітень наспівує гами», «Знаю, що марно благий не благий», «Господи, рай твій – це, мабуть, ліси», «Щось таке підкотилось до горла», «Небо лісу», «З кожним днем гостріше відчуваю», «Нема мені над ліс оцей держави», «Не буває в лісі вдруге, вп'яте», «Бог мені безсмертя обіцяв». Вірші були прочитані студентами емоційно, виразно, натхненно, з відчуттям поетичного ритму, з мелодійною плинністю.

У проміжках між студентським читанням поетичних творів прозвучали й вокальні та інструментальні композиції. Серед них: вокальний твір «Коріння» (слова Володимира Вихруща, музика Віктора Толмачова) у виконанні викладачки кафедри вокально-хорових дисциплін Наталії Овод. А студентка Мар'яна Фок виконала улюблену народну пісню Петра Сороки в обробці Станіслава Людкевича «Ой співаночки мої». Крім вокальних творів, прозвучали й два інструментальні: «Прелюдія фа дієз мінор» для фортеп'яно Василя Барвінського у виконанні викладачки Оксани Гиси та Варіації на мелодію народної пісні «Дівча в сінях стояло». Її виконував на баяні студент Юрій Васильків. До речі, вдало підібрані організатором цієї імпрези музичні твори органічно доповнили мотиви збірки поезій Петра Сороки і сприяли ще більшому ліричному одкровенню автора.

У репрезентації збірки Петра Сороки «Лісові псалми» брав участь очільник Тернопільської обласної організації Національної спілки письменників України Євген Безкоровайний. Він з пієтетом говорив про творчість Петра Сороки та його місце в сучасному українському літературному процесі.

Наприкінці поетично-музичної програми виступив зі словом подяки винуватець урочистого дійства – сам Петро Сорока. З властивою авторові скромністю, він був небагатослівним. І все ж зауважив, що така широкоаспектна і фахово підготовлена програма репрезентації його книжки перша в його творчому житті. І він щиро сподівається на подібні зустрічі у майбутньому саме з представниками мистецького факультету.

Список використаних джерел

1. Шовкошитний В. «Шедевр» Петра Сороки: текст і надтекст або Великі можливості малої прози. Сорока П. Шедевр. Повість, оповідання, одробини. Київ: Український пріоритет, 2014. С. 4.

СПОГАДИ ПРО ПЕТРА СОРОКУ

Смоляк Олег Степанович

доктор мистецтвознавства, професор, професор кафедри музикознавства та методики музичного мистецтва Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка,

smolyak.te@gmail.com

Цей день став пам'ятним для мене на все життя. Не сумніваюся в тому, що він був знаковим і в творчому житті Петра Сороки. А припав цей день на 10 березня 2012 року. Саме тоді (а це був вівторок) о чотирнадцятій годині в аудиторії №301 Інституту мистецтв Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка я вирішив зробити Петрові Сороці сюрприз – репрезентувати його збірку віршів «Лісові псалми», яка нещодавно вийшла друком, широкому загалові студентів та викладачів мистецького підрозділу університету.

Хочу повернутися до витоків мого знайомства з Петром Івановичем і підтримування творчих стосунків до кінця його життя. Уперше я зацікавився з ним заочно, на шпальтах обласної та республіканської періодики ще у 1980-х роках, де час від часу публікувалися його твори та аналітичні статті й рецензії. Його публікації заімпонували мені неординарністю письма, широким спектром художньо-виражальних засобів та глибиною аналітичної думки. Лаконічний у словотворенні, збагачений образними смислами, широкоаспектний у виборі літературних жанрів, а то й у творенні нових – це всі якості, що накопичувалися в моїй уяві про нього й спонукали до чим скорішого очного знайомства з ним.

Усі ці художні характеристики його літературної творчості стали для мене орієнтиром і в моєму майбутньому словотворенні, яким я горджуся до сьогодні та які стали для мене творчими маяками в подальшому. І кожен раз, коли я брав у руки новий літературний журнал чи газету, мені хотілося натрапити на публікацію з підписом Петра Сороки й насолодитися його письмом донесхочу. І саме насолодитися ним. Бо його слово було близьке моєму світобаченню, а ще більше струмувало музикальністю художньої архітекtonіки, яку я використовував у своїй літературній творчості і радів від її аналогів у інших письменників. Мені було цікаво зрозуміти стильову симфонічність письма інших, бо, таким чином, я розширював свій спектр письма й надихався подібними смислами інших творців красного письменства.

Після неодноразових прочитань художніх творів і літературознавчих розвідок Петра Сороки в часописах я захотів завітати з ним очно і то найскоріше. Й нарешті наша зустріч відбулася на кафедрі українського і зарубіжного літературознавства, якою завідував у той час доктор філологічних наук, професор, мій давній приятель Роман Гром'як. Саме він і познайомив мене з молодшим від мене на сім років, енергійним і непосидючим викладачем керованої ним кафедри Петром Сорокою. Тоді я вже очолював кафедру музикознавства, методики музичного мистецтва та акторської майстерності й вирішив запросити Петра Івановича читати студентам театрального відділення навчальний предмет «Історія української та світової літератури». На що Петро Сорока з радістю погодився. Тоді я власне інтуїтивно відчув, що матиму цікавого співрозмовника на теми українського й світового красного письменства і матиму можливість спілкуватися з ним частіше. Як виявилось пізніше, я непомилився у виборі його, як викладача. Студенти отримали від нього багато інформації не тільки з питань літератури, а і з театального й образотворчого мистецтва й не раз дякували мені за вибір такого талановитого викладача.

Розмови з Петром Сорокою відкрили для мене ширший спектр розуміння літературного процесу в Україні й за кордоном. Направду, я зарубіжною

літературою менш захоплювався. Вона якось мені не імпонувала. Я до глибини своїх очей був залюблений в українське красне письменство. Я смакував творами Івана Франка, Богдана Лепкого, Михайла Стельмаха, Євгена Гуцала, Бориса Харчука, Романа Іваничука, Романа Федоріва та ін. Усі вони були мені близькими за духом і звукописом, сприймалися мною, як щось найрідніше, що для мене було найголовнішою притягальною силою під час читання художніх творів. Тому анотовані ним твори зарубіжних письменників розширювали мій світогляд, робили його ґрунтовнішим. І саме тому до когорти провідних українських письменників я вписав і прізвище Петра Сороки – майстра імпресіоністичного письма, модифікатора жанрової палітри в українській літературі.

Петро Сорока був доволі продуктивним у письмі, культурно-громадській та просвітницькій діяльності. Кожного року виходила в світ одна, а то й дві художні чи есеїстичні книги. Кожного разу він дарував, а то й продавав їх мені. А я одразу із захопленням зачитувався ними і полемізував з ним з приводу написаного. Не так полемізував, як рецензував їх безпосередньо перед автором. Петро Іванович уважно вислуховував мої візії прочитаного й, мабуть, дослухався до них...

Але хочу все ж таки повернутися до того пам'ятного для мене дня – репрезентації збірки Петра Сороки «Лісові псалми». Адже автор цього видання не знав і, навіть не здогадувався, що я підготував такий, несподіваний для нього, поетично-музичний сюрприз. А він (цей сюрприз) був зумовлений, в першу чергу, тим, що до цього Петро Іванович не раз бідкався мені у важкості підготувати такого роду захід, особливо це стосувалося організації слухацької аудиторії. Мені, як багатолітньому викладачеві університету, а ще й до того завідувачеві кафедри музикознавства та акторської майстерності зробити поетично-музичну імпрезу було зовсім не важко. Аби тільки бажання було. А бажання в мене було, насправді, велике, оскільки художньо-поетичний зміст збірки захопив мене настільки, що я захотів зреалізувати свою подяку авторові саме в такій формі. А ще я читав навчальні дисципліни з народної творчості та

українського народознавства студентам музичного та театального відділень кафедри, то й пообіцяв учасникам заходу додати по декілька балів до чергового змістового модуля. А їм така форма винагороди була вельми до вподоби. Отож поетично-музичний сюрприз для Петра Сороки був позбавлений художньої тяготи та організаційних клопотів.

Для проведення цього заходу я вибрав саме той день, коли Петро Іванович проводив заняття зі студентами театального відділення й таким чином його можна було без зусиль запровадити опісля занять в потрібну для цього заходу аудиторію. І саме за таким планом відбулася процедура запрошення Петра Сороки в аудиторію № 301, в якій мала відбутися репрезентація його збірки «Лісові псалми». Оскільки при інших обставинах Петро Іванович зміг би, із-за своєї надзвичайної зайнятості (читай – скромності) відмовитися, а то й проігнорувати таку святкову для всіх присутніх імпрезу.

Увійшовши в аудиторію № 301, він був ошелешений побаченим. Приміщення було заповнене студентами і викладачами інституту мистецтв. Частина присутніх сиділа на приставних стільцях, а спереду біля обох стін пристосувалися учасники поетично-музичної композиції в святковому одязі й чекали початку мистецького дійства. Я з Петром Івановичем протиснулися до переди й сіли на призначене для нас місце.

Розпочалося величне поетично-музичне дійство. Ведучий програми, студент 53 групи театального відділення Тарас Чуловський надав мені вступне слово. Я розпочав розмову з представлення Петра Сороки, як письменника, а потім повідав про його літературну творчість загалом й про репрезентовану збірку «Лісові псалми» зокрема. Зробив загальний літературознавчий аналіз поетичних творів, поміщених у збірці. У моєму аналізі, в основному, було звернено увагу на використанні художньо-виражальних засобів у віршах, які, загалом, були близькими моєму поетичному мисленню. Йшла мова і про стильову приналежність збірки. У своєму виступі я наголосив на тому, що поетика і художня образність Петра Сороки, як поета, є надзвичайно багатогранною й тому він, як письменник, належить до десятка моїх улюблених

творців українського красного письменства. Особливо це підтверджувалося його імпресіоністичним баченням світу і вмінням цей світ переневтілити в художні образи.

Опісля мого виступу розпочалася репрезентація збірки «Лісові псалми» засобами художнього слова. Студентами Соломією Крушельницькою, Надією Іваниною, Ольгою Атаманчук, Оксаною Верховою, Іриною Ветлянською, Тетяною Яремусь та Сергієм Дем'яненком були прочитані напам'ять вірші з репрезентованої збірки «Я читаю те, що пише вітер», «Тут усе важливе, тут усе значуще», «Навчи мене Господи з неба молитись, як птаха», «Люблю ті нетри, цю густу траву», «Що душа шукає моя в цьому лісі», «Лютневий ліс», «Мене тут знають всі зайці», «Вже квітень наспівує гами», «Знаю, що марно благий неблагий», «Господи, рай твій, це, мабуть, ліси», «Щось таке підкотилось до горла», «Небо лісу», «З кожним днем гостріше відчуваю», «Нема мені над ліс оцей держави», «Не буває в лісі вдруге, вп'яте», «Бог мені безсмертя обіцяв». Вірші були прочитані студентами емоційно, виразно, натхненно, з відчуттям поетичної стопності, з мелодійною плинністю. Я спостерігав під час читання студентами віршів поета й бачив на його обличчі велику, але дещо приховану радість, що світилася в його очах і проникала в найглибші фібри його душі. Мені також було приємно від побаченого на обличчі автора віршів, а ще більше – від емоційного й проникливого читання студентами поезій Майстра слова.

У проміжках між художнім читанням віршів прозвучали й музичні твори у виконанні студентів і викладачів кафедри музикознавства та методики музичного мистецтва. Зокрема, усі присутні в аудиторії мали можливість насолодитися Варіаціями на мелодію української народної пісні «Дівча в сінях стояло» у виконанні студента Юрія Васильківа (клас доцента Анатолія Баньковського). Цей твір своєю життєрадісною настроєвістю додав звукових барв до «Лісових псалмів» і поглибив їхнє сприйняття. Майстерно прозвучав і фортепіанний твір – «Прелюдія фа дієз мінор» Василя Барвінського у виконанні викладачки Оксани Гиси. Ця інструментальна композиція своєю

меланхолійністю ніби повела слухачів лісовими стжжками й сприяла почути їхній втаємничений спів й додала настроєвості в колорит лісових псалмів. Ця музика своєю імпресією доповнила сприймання слухачами не лише поезій, а й самого інструментального шарму та повела їх в густину лісового спокою.

Окрасою поетично-музичної композиції стала українська народна пісня в обробці для голосу з форте'яно Станілава Людкевича «Ой співаночки мої». Виконувала її магістрантка інституту мистецтв Мар'яна Фок. Ця пісня своїм змістом й неперевершеним виконанням повела слухачів (у тому числі й Петра Івановича) на лісові галявини, по яких були посіяні наймиліші людському серцю співаночки. Мелодія і зміст цієї пісні були близькі серцю поета, бо він часто блукав лісовими галявинами, ніби шукав у них творче натхнення, ніби набирався в них сили для творчості. А коронкою музичних номерів став вокальний твір «Коріння» Віктора Толмачова на слова Володимира Вихруща у виконанні викладачки Наталії Овод. Його художня інтерпретація повела поета у стихію домашнього тепла, рідного дому й неперервності в спадкоємності. До речі, вдало підібрані організатором цієї іпрези музичні твори органічно доповнили змістову фабулу поезій Петра Сороки й надали їм ще більшого емоційного одкровення.

У репрезентації збірки Петра Сороки «Лісові псалми» брав участь й очільник Тернопільської обласної організації Національної спілки письменників України Євген Безкоровайний. Він з пієтетом говорив про творчість Пета Сороки та про його місце в сучасному українському літературному процесі. Із захопленням поділився власними думками про збірку «Лісові псалми», наголошуючи на тому, що вірші одного і того ж тематичного спрямування – рідкісне явище в сучасному красному письменстві і що її художня різнобарвність й версифікаційна вправність приваблює не лише фахового аналітика поезії, а й широке коло пересічних читачів, залюблених в українське художнє слово.

Наприкінці поетично-музичної програми виступив зі словами подяки й винуватець репрезентованої збірки «Лісові псалми» Петро Сорока. Він, із-за

своєї скромності, був небагатослівним. Але зауважив, що така широкоаспектна й фахово підготовлена програма репрезентації його книги була першою в його творчому житті. Але він надіється на подібні зустрічі з ним, як письменником, у майбутньому і саме з представниками цього мистецького факультету.

На жаль, через мій відхід від керування кафедрою музикознавства, методики музичного мистецтва та акторської майстерності я втратив безпосередню можливість організації такого роду заходів й творчі зустрічі з Петром Сорокою, як письменником, мали лише особистісний характер, що зводилися до обговорення як місцевого, так і загальноукраїнського літературного процесу.

НОВЕЛІСТИЧНІСТЬ ЯК ОДИН ІЗ ЖАНРОТВОРЧИХ ЧИННИКІВ

«ДЕННИКІВ» ПЕТРА СОРОКИ

Ткачук Микола Платонович

доктор філологічних наук, професор, професор кафедри теорії і методики української та світової літератури, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка,

tkmsasha@gmail.com

Форма щоденника має давню традицію в європейських літературах і зазнала численних жанрових трансформацій. Дослідники виділяють різновиди денникової прози – автобіографію, мемуари, сповідь. Твори можуть мати синкретичне змістове наповнення, можуть включати філософські роздуми й поряд з цим записи побутового характеру. «Денники» П. Сороки також відзначаються різномірною тематикою, а компоненти належать до різних жанрових утворень. Серед них можна виділити власне новели, ліричні мініатюри, літературні денники, вірші. Всі вони об'єднані інтенцією автора: «Я зрозумів, що знайшов жанр, який дозволяє мені найбільш повно виповісти себе». Ольга Шеховцова зазначила, що «Денники» – це своєрідна жанрова

модифікація сучасного щоденника, тому що йому властиві ознаки, притаманні щоденнику. Але при цьому не відбувається чіткої хронологічної структурованості щоденника, тобто не визначаються конкретні дати написання заміток [4, с. 321]. Серед тематичної багатогранності таланту П. Сороки Леслава Кореновська виділяє автобіографічні спогади; чужі історії; релігійні мотиви; письменницький досвід роздуми над плинністю, суттю й вартістю життя; оцінка сучасного літературного руху в Україні; таємниці творчої лабораторії поетів і письменників; проблема читача, а також жанр міні-новели [1, с. 19].

Поміж творів, які увійшли до збірок «Знак серця. Денники 2008 року», «На захід від спадаючого сонця», «Жезл і посох» можна виділити класичні новели. Як правило, це твори автобіографічного характеру, в яких є зовнішня канва подій, яка веде до поворотного пункту, пуанту. Також наявні такі жанрові ознаки, як оповідач, що звертається до уявного слухача, нечувана подія, наскрізний мотив, невелика кількість деталей [2, с. 146]. У новелі «Моє внутріутробне життя» автодієгетичний оповідач згадує випадки з дитинства, коли він потрапив у пастку, як провалився у діру, через яку засипають картоплю у льох. Історія повторюється, коли десятирічний герой впав у незасипаний колодязь. Оповідач вміло нагнітає ситуацію, у безвихідній ситуації він бачить кусочок неба і сприймає його одкровення. Подальше спасіння додає парадоксальності цій історії. Рятувальником виступає сільський п'яниця, який згодом, з невідомих причин, наклав на себе руки. Немов у чарівній казці, у творі присутнє ще одне випробування: спуск у колодязь, щоб врятувати kota. Наскрізний мотив неба завершує новелу. До хтонічних мотивів письменник повертається в новелі «У зубах мінотавра». Проте ця новела має чітку лінійну структуру, напруження поступово наростає й після порятунку спадає.

П. Сорока моделює жанрову модель притчі у багатьох своїх новелах. Їх виділяє наявність дидактичних відступів наратора, чим нагадують новелу епохи Ренесансу, що також містила явну повчальну настанову. Наприклад, новела «Свобода і хліб» про пса Едіпа (образ якого зустрічається у багатьох

денникових записах) набуває узагальнення: в дилемі пса бути на волі чи повернутися в клітку за поживою оповідач побачив закономірності долі людини.

Новелістичність простежується і в денникових записах. Українські письменники стають такими ж героями новелістичної історії як і вигадані персонажі. Тільки замість «нечуваної» події читач зустрічається з невідомими обставинами життя творчих людей, несподіваними оцінками літературних творів, парадоксальними сентенціями українських поетів.

Власне як автор будь-якого денника, П. Сорока стикався з проблемою, що саме виокремити з потоку життя, залишити для історії. «З сотні залишається якийсь десяток, але і після цього продовжую їх пересіювати і переробляти» – цей принцип зафіксувати власний суб'єктивний погляд, несподіваний ракурс буття і зумовлює новелістичність денникової прози П.Сороки.

Список використаних джерел

1. Кореновська Л. Багатоаспектність таланту Петра Сороки. *Слово і час*. 2015. №10. С. 18-28.
2. Поэтика. Словарь актуальных терминов и понятий. Москва.: Изд-во Кулагиной. Intrada, 2008. 358 с.
3. Сорока П. Знак серця. Денники 2008 року. Тернопіль: Астон, 2009. 248 с.
4. Шеховцова Ольга. Жанрові модифікації «Денників» Петра Сороки. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства*. 2011. №15. С. 321-323.

ЖАНР АФОРИЗМУ В ТВОРЧОМУ ДОРОБКУ П. СОРОКИ («МАЛЕНЬКІ СЕКРЕТИ ЩАСТЯ І УСПІХУ»)

Ткачук Олександр Миколайович

кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики української та світової літератури, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка,

tkmsasha@gmail.com

У творчості багатьох письменників читачі виділяють влучні вислови, які в лаконічній формі виражають оригінальні думки. Це контекстні афоризми, що функціонують в художніх текстах, виражають широкий тематичний план. При цьому вони цілком самодостатні як художнє явище й можуть функціонувати й поза твором, в якому з'явилися. Рідко хто з українських митців звертався до створення циклу самостійних афоризмів, як це зробили автори класичних збірок афоризмів Ф. Ларошфуко чи Б. Паскаль. Збірка П. Сороки «Маленькі секрети щастя і успіху» позиціонувалася автором як книга порад для молодшого покоління. Комунікативна ситуація, в інтенції автора, передати спостереження про людину і суспільство здійснені з власного письменницького та педагогічного досвіду. П. Сорока у передмові застерігає, що «не ставить за мету виправити чийсь хиби» [2, с. 4], але при цьому його сентенції, як і в час розквіту цього жанру, підпорядковані просвітницькому завданню. Звичайно, що сучасний автор вже не дотримується моралізаторського пафосу, адже жанр ще з початку ХХ ст. еволюціонував в бік парадоксальності, навіть епатажу, згадаймо доробок О. Уальда.

За жанровими ознаками частина коротких висловлювань, які складають збірку, тяжіють до жанру максими – лаконічного вислову моралістичного характеру. Вони побудовані на характерних для цього афористичного жанру риторичних фігурах паралелізму та антитези. Зміст їх переважно морального плану, який охоплює різні сфери людського життя від естетичної до релігійно-філософської. У цих невеликих оповідях є специфічні ознаки афоризму, адже

висновки, які робить автор, є загальним, абстрактним поясненням одиничного і конкретного взятого з власного досвіду [1, с. 58]. Зазначимо, що цим книга відрізняється від іншого подібного видання автора «Секрети довголіття», в якому виловлювання мають конкретніший характер, фактологічну інформацію, передають суто індивідуальний досвід. Саме генералізація є жанровою ознакою афоризму, який не претендує на логічне, наукове міркування, на всеохоплююче пояснення явища. Самі об'єкти роздумів П. Сороки є явища, над яким міркували численні покоління митців та філософів: людська душа, щастя, гріх, доля. Письменник звертається до авторитетних попередників, конструює антитезу, наводить життєві приклади, але зрештою висновком окремих есе стає авторський афоризм. Що таке щастя? «Пізнати щастя треба хоча б для того, щоб знати, який він – ідеал людства» [2, с. 40]. Афоризм залучає до рецепції читача, примушує його домислювати смислові відтінки, заповнювати прогалини знання. Не оминає афористичне мислення П. Сороки символічної, алегоричної образної форми: «Гроші – це мій квиток у світ широкий». Інколи воно породжує несподівані асоціації. Митець порівнює людину з комп'ютером, у який Господь заклав відповідну програму, коли говорить про вибір людини. «Безсмертна душа вимагає ненастанного піклування» – ці слова стосуються, потреби в читанні книг, а не заклику самовдосконалення. У такий спосіб у спостереженнях П. Сороки продовжується традиція парадоксальності афоризму. Поряд з цим багато коротких оповідей побудовані на спогадах, відображають життєву школу митця. Афоризм П. Сороки схрещується з іншим жанром, морального повчання, максими, приватного міркування. У книзі поєднується фікційне та прагматичне, абстрактні та конкретні авторитети та власні психологічні та моралістичні погляди.

Таким чином, книга «Маленькі секрети щастя і успіху» викличе інтерес у читачів, які цікавляться творчістю П. Сороки, оскільки розкриває світогляд письменника.

Список використаних джерел

1. Наличникова И. А. Афоризм как жанр, малоформатный текст и универсальное высказывание. *Филологические науки. Вопросы теории и практики*. 2016. №4-3 С. 58.
2. Сорока П. Маленькі секрети щастя і успіху. Мукачево: Карпатська вежа, 2013. 74 с.

КРАСА ПРИРОДИ І КРАСА ДЕННИКІВ ЯК ПІСНЯ В РУЦІ МАЕСТРО П. СОРОКИ

Чорній Раїса Петрівна

кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської філології та методики навчання англійської мови, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка,

Rchorniy@tnpu.edu.ua

«Денники» Петра Сорока – це витвір мистецтва або ж, якщо подивитись крізь призму літературознавства – нова форма літературного твору. На перший погляд, здається, що «Денники» завуальована форма «Щоденників» або роздумів письменника про своє життя. Дійсно, у своїй праці, письменник часто зачіпає актуальні проблеми, які пов'язані із його життям відповідно до його ідентичностей «я-людина», «я-письменник», «я-журналіст», однак усі ці розповіді поєднані єдиною ниткою «я-християнин».

Петро Сорока не намагається звернути увагу свого читача до релігії, а навпаки, вибудовує свою оповідь так, що на тлі красивих описів природи, вводиться божественний світ як незамінну частину людської гармонії: «для мене не існує пейзажів, де людина могла б здаватися зайвою. Навпаки: мені завжди чогось не вистачає в природі, коли її не оживлюють своєю присутністю люди» [4].

Так, у Денниках простежується часте використання релігійної лексики, згадки про християнські свята, обряди. Поряд з цим, письменник часто

використовує метафоричні прийом персоніфікації: «час, тепер він постійно тримає мене у своїх лещатах» (Небо дитинства), «трава вчить» [3], «вічну книгу мені сказав дощ» [2].

У такий спосіб, Петро Сорока у своїх Денниках акцентував увагу не лише на роздумах, які його турбували як митця, але й звертав увагу на красу життя, його віддзеркалення у природних явищах, які живі і супроводжували його, наче Божі посланці приносячи часом дзвіночки, науку, вістку і часто прозріння: «Щось таке робиться з душею, що словом не вивісти. Краса і туга. Мені здається, що то осколок тої безмежної радості, яку звідав Творець, вибудовуючи ці ландшафти» [4].

Список використаних джерел

1. Сорока П. Денники URL: <http://ukrlife.org/main/minerva/soroka.htm>
2. Сорока П. Денники Голос із хорів. Ліричний денник URL: <http://ukrlife.org/main/minerva/soroka1.htm>
3. Сорока П. Денники Голос із хорів. Ліричний денник URL: <http://ukrlife.org/main/minerva/soroka2.htm>
4. Сорока П. Денники Голос із хорів. Ліричний денник URL: <http://ukrlife.org/main/minerva/soroka3.htm>

МОВНА ПАЛІТРА ТВОРІВ ПЕТРА СОРОКИ

ОДНОЯДЕРНІ РЕЧЕННЯ У «ДЕННИКАХ» ПЕТРА СОРОКИ:

СТРУКТУРНО-ГРАМАТИЧНИЙ АНАЛІЗ

Бабій Ірина Михайлівна

кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри загального мовознавства і слов'янських мов, Тернопільський національний педагогічний університет

імені Володимира Гнатюка,

babij-i@tnpu.edu.ua

Свистун Ніна Олександрівна

кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри загального мовознавства і слов'янських мов, Тернопільський національний педагогічний університет

імені Володимира Гнатюка,

nina-s77@ukr.net

До питань вивчення синтаксичних одиниць особливо зріс науковий інтерес в останні десятиріччя. Багато дискусій викликає лінгвістична природа та характеристика одноядерних (односкладних) речень (ОР). Автори відомої праці «Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання» (1994 р.) І. Слинько, Н. Гуйванюк, М. Кобилянська **одноядерними** вважають «похідні моделі речень та їх варіанти, які з формально-граматичного погляду характеризуються наявністю самодостатнього головного члена, а з семантичного – наявністю суб'єкта і предиката, самого предиката чи нерозчленованого компонента» [1, с. 183], застосувавши не тільки формально-граматичний критерій, а й семантичний. Специфіку ОР обґрунтовано у працях І. Вихованця, Н. Гуйванюк, П. Дудика, А. Загнітка, М. Кобилянської, І. Слинько, Л. Прокопчук, Р. Христіанінової, К. Шульжука та ін. ОР характеризуються широкою структурною типологією та багатим стилістичним потенціалом у художньому тексті.

Мета нашої розвідки – охарактеризувати семантико-граматичну природу одноядерних речень та їх функціонування у денниковій прозі («Натщесерце»)

Петра Сороки. Оскільки ОР у творах письменника ще не були предметом аналізу, наше дослідження є **актуальним**.

У сучасній лінгвістиці ОР традиційно поділяють на дієслівні (особові, безособові, інфінітивні) й іменні (номінативні та ін.). У «Денниках» автор описує природу, подає власні спостереження, роздуми над сенсом життя. Відповідно поширені **означено-особові** речення, в яких головний член виражений дієсловом теперішнього часу 1-ї особи одн. і мн., а саме: *Десь за годину **вийдемо**; **Почуваюся** майже Робіном Гудом; **Розчиняюся** у тому зеленому раї...; **Люблю** ліс...* У таких ОР нерідко відтворено емоційний стан героя. Кількісно меншу групу становлять **неозначено-особові** речення, в яких особа не визначена. Головний член в таких ОР виражений дієсловом минулого часу: ***Вечеряли** хлібом з шинкою...; **Снідали** спеченою на вогні картоплею...*

Герой твору, перебуваючи в лісі, захоплюється природою, відпочиває від суєти, життєвих проблем, тому в аналізованих денниках багато місця відведено пейзажним замальовкам та вираженню захоплення красою природи, яка вносить спокій у душу героя. Нерідко передають це **безособові** речення, яких серед ОР є найбільше. За граматичною природою головного члена та загальною семантикою речення можна виділити такі групи: 1) власне безособові речення: *Майже на очах **сутеніло**; **Блискало і гриміло***; 2) речення, в яких головний член виражений особовим дієсловом у безособовому значенні: ***Пахне** талими снігами*; 3) головний член у предикативній формі на -но, -то: *Зверху... **накидано тонких гілок***; 4) головний член виражений прислівником: ***Гарно тут. Тихо***; 5) з предикативним словом *нема*: *Але у мене **немає** особливої любові й цікавості до нічного лісу*. Серед дієслівних ОР менше виявлено **інфінітивних**, в яких головним членом є синтаксично незалежний інфінітив (*Нащо **сіяти** порожні слова?*).

У денниках Петра Сороки репрезентативною є група **номінативних** речень з головним членом у формі іменника у називному відмінку. Розглянувши семантику цих ОР, можна виділити три семантичні групи: 1) буттєві: *Завалисті сніги; Безвітря. Спека; Слізливі небеса*; 2) вказівні: *Ось*

мордочка якоїсь казкової тваринки; 3) оцінні: *Який голос; Краса! Благодать; Оце ще дивовижа* та ін. Менше виявлено **генітивних** ОР, в яких головний член є іменником у родовому відмінку (*Жодного руху; Ні слуху, ні духу...*) та **вокативних** (речень-звертань), напр.: *Як розпачливо і протягло виривалося з горла: «Мамо! Ма-мо!! Ма-мо!!!».*

Отже, односкладні речення, представлені у творах Петра Сороки, характеризуються різноманітністю структури та стилістичних навантажень. Зауважимо, що творчість Петра Сороки все більше привертає увагу дослідників завдяки самотності та майстерності письменникового ідіостилю.

Список використаних джерел

1. Слинько І. І., Гуйванюк Н. В., Кобилянська М. Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання. Київ: Вища школа, 1994. 670 с.
2. Сорока П. Натщесерце. Тернопіль: Астон, 2009. 164 с.

ЛЕКСИЧНЕ БАГАТСТВО ЛІРИЧНОЇ ТРИЛОГІЇ ПЕТРА СОРОКИ «СИМФОНІЯ ПЕТРИКІВСЬКОГО ЛІСУ» (НА ПРИКЛАДІ ЧАСТИНИ ПЕРШОЇ «ЛІСНИЧІВКА»)

Буда Володимир Андрійович

кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри загального мовознавства і слов'янських мов, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка,

wolod.mir@i.ua

Описи у творі переконливо нам говорять, що це не банальне зображення конкретного лісу, який розташований за якийсь кілометр від околиць Тернополя. Добре знаючи цю місцину, можемо стверджувати, що у невеликому Петриківському лісі немає ні таємничої лісничівки, ні озера, ні непрохідних хащів... Трилогія, власне, не про змалювання певних пейзажів, а про філософські роздуми автора, на яких наголошує Луїза Оляндер: «...текст П. Сороки надзвичайно мелодійний. І це мелодійність смислотворча, бо іноді

саме її характер емоційно виражає дисгармонійність людського світу, котрий абсурдністю своєю контрастує з мудрістю природи, допомагає відчутти трагедійність *Життя* не тільки на рівні свідомості, а й підсвідомо» [1, с. 141].

Мелодійність, «симфонічність» твору досягається, не в останню чергу, підбором нестандартної лексики. Часто це рідковживані слова або й авторські новотвори. У першому розділі книги зауважуємо ряд оригінальних дієслів, які надають оповіді свіжих відтінків, як от: *відтюгикавши, притербичив, перекабуляє, отьмарилась, біблашіють, микульнув...* Значення окремих з них складно визначити навіть з контексту: «...*притербичив* вовняну ковдру, матрац, казанок» [2, с. 8] – очевидно, приніс; «...*біблашіють* на березі дикі квіти...» [2, с. 31] – можливо, біліють, а, можливо, яскравіють чи цвітуть; «*На одну з тих ялин...микульнув* зайшлий рудий кіт» [2, с. 46] – виліз, видряпався; «*Отьмарилось* і почалася справжня затяжна хлюпавиця» [2, с. 21] – захмарилось, спохмурніло. Зауважуємо цікаві синоніми до слова *призвичаївся*: «*Коли трохи освійчився, у душу повернувся колишній спокій*» [2, с. 45], «*Пан Коцький, що швидко охмолостався на новому місці, теж зморено розлігся на лаві*» [2, с. 48].

Мовотворчість письменника поширюється і на іменники. Оригінальним видається поєднання слів *бідолаха* і *неборака* у неологізмі *бідорака*: «...*заблукав свідомо, щоб мене, бідораку, пожалили*» [2, с. 13]. Аналогічно поєднанням слів *крижі* й *банти* автор творить лексему *крижбанти* [2, с. 51]. Аби передати жахіття грози, письменник вживає слово *грозобоїсько* [2, с. 39], проводячи паралель з трагічними часами, коли місцевих жителів виганяли з рідної землі. Цікавий оксиморон зауважуємо у реченні: «*Малинова нешелестінь пливе над притихлою водою...*» [2, с. 21].

Твір насичений образними епітетами, які відображають глибокий ліризм автора: *стиглий сумерок* [2, с. 11], *ненатла ніч* [2, с. 13], *навратливе скиглення* [2, с. 14], *усмуружний погляд* [2, с. 27], *мгляний сон* [2, с. 31], *невіджите літо* [2, с. 57].

Знаходимо в оповіді й вдалі авторські порівняння, наприклад: «...тим частіше великоокі жаби стрибають під ногами, – ніби зелений міні-фесверк» [2, с. 29].

Увесь твір Петра Сороки – це велична ода лісові як природньому явищу: «Усе, що відбувається в лісі – подія, все набирає особливої ваги, навіть звичне» [2, с. 14]. Ольга Шеховцова зауважує: «Автор розгортає надзвичайні картини природи, майстерно змальовує пейзажі і передає власні відчуття, бо не мислить людське існування без органічного поєднання з природою» [3, с. 322].

Письменник захоплюється усім, що є частиною лісу, наповнює його. Він нанизує на нитку своєї оповіді різноманіття флори і фауни: «Тут козелець і трав'янка, куряча сліпота і костриця, ялівець і папороть, рогоза і материнка, м'ята і пижмо, тонконіг і смолянка» [2, с. 15]; «Нещодавно появились струнки підберезники та схожі на прив'ялий листок сирійки...за тиждень-другий з'являться тендітні лисички, спокусливі з виду масляки, яскраві рижики, а там і міцні білі гриби...» [2, с. 30]; «Які тільки птахи не розсипають тут свій щепіт: сойки, чижі, шпаки, щиглики, гаїчки, горішанки, пищухи, шишкарі...» [2, с. 22].

Отже, мова розділу «Лісничівка» характеризується високою ліричністю, образністю, лексичним багатством. Зауважуємо, що для ідіостилю П. Сороки притаманне творення неологізмів, які вартують того, аби стати надбанням української літературної мови.

Список використаних джерел

1. Оляндер Л. Природа в дзеркалі людини: два ракурси (за матеріалом діалогії Петра Сороки «Симфонія Петриківського лісу» і «Де свище Овлур»). *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія: філологічні науки*. 2017. № 2(14). С. 139-146.
2. Сорока П. Лісничівка. *Симфонія Петриківського лісу*. Львів: Априорі, 2015. С. 7-71.

3. Шеховцова О. Жанрові модифікації «Денників» Петра Сороки. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства: збірник наукових праць Ужгородського національного університету*. 2011. Вип. 15. С. 321-323.

КОНЦЕПТ «БОГ» У ПОЕТИЧНІЙ ТВОРЧОСТІ

Б.-І. АНТОНІЧА ТА П. СОРОКИ: ЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ

Вільчинська Тетяна Пилипівна

доктор філологічних наук, професор, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка,

tetyana_v@ukr.net

На початку ХХІ ст. повноцінне формування нової системи культурних цінностей в Україні не може відбуватися в тому духовному вакуумі, що створювався протягом століть, відмежовуючи сучасну українську літературу від власної національно-історичної спадщини і західної культури, від найважливіших досягнень у галузі гуманітарних наук, зокрема тих, що торкаються різних аспектів релігійної свідомості. Тому пошук істинних цінностей сьогодні значною мірою передбачає актуалізацію багатой літературної спадщини українського народу в духовному світі сучасника. Пріоритетним при цьому стає вивчення релігійно-філософської поезії. Попри те, що її феномен привертає увагу уже протягом тривалого періоду, вона, як і раніше, належить до малодосліджених. Здебільшого вона розглядалася на локальних синхронних зрізах, наприклад, у контексті загально світоглядної (Е. Соловей), соціально-психологічної (Л. Голомб), історіософської (С. Козак), біблійної (В. Антофійчук, В. Сулима) та деяких інших парадигм. При цьому перевагу віддавали тим митцям і творам, що традиційно залучалися до першорядних, тоді як великі обшири української поезії ще потребують свого дослідження. З огляду на об'єктивну складність і малодослідженість усього комплексу проблем, пов'язаних із розвитком української релігійно-

філософської поезії, тема, присвячена аналізу концепту «Бог» у поетичній творчості Б.-І. Антонича і П. Сороки, без сумніву, є актуальною.

Нові перспективи відкриває когнітивний підхід. Досягнення лінгвістичної когнітології, аксіологічної культурології забезпечують застосування ефективних методик концептуального аналізу художніх текстів, спрямованого на моделювання як окремих концептів, так і цілих концептосфер, виявлення особливостей їх мовного втілення у творчості українських письменників. Такий підхід до вивчення художньої спадщини, зокрема поетичної, що належить до вагомих естетичних і духовних надбань народу, базуючись на ізоморфізмі мовних і культурних понять, їх взаємозалежності, передбачає здійснення комплексних, інтердисциплінарних досліджень. А єдність поетичності і сакральності якраз і виступає тією рушійною силою, що сприяла і сприяє поступу українського словесного мистецтва.

Метою запропонованого повідомлення є аналіз концепту «Бог» в українському культурно-лінгвальному просторі, специфічні особливості реалізації якого спостерігаємо в поетичній творчості Б.-І. Антонича і П. Сороки.

У свій час вульгаризаторський соціалістичний підхід до вивчення літератури не дозволив радянським критикам належно поцінувати Б.-І. Антонича, лише в 60-х роках ХХ ст., після тривалого забуття, почали з'являтися друком окремі його твори. Можливо, саме складність філософського мислення поета і спричинила неоднозначність в оцінках його творчості, зокрема, звинувачення в «аполітичності», надмірності релігійних мотивів і под. Творчий доробок Б.-І. Антонича студіювали більшою мірою літературознавці, як-от Ю. Андрухович, Г. Бетко, М. Ільницький, В. Махно, М. Неврлий, Л. Стефанівська. На мовні особливості увагу звертали лише принагідно.

П. Сорока репрезентує інше покоління українських письменників, а саме його творча діяльність припадає на кінець ХХ – початок ХХІ ст. У літературу він входить як автор поетичних і прозових текстів, талановитий есеїст, літературний критик. Сьогодні більш ніж пророчо звучать слова про те, що,

хронологічно не досягнувши старости, П. Сорока заповзявся видавати свої щоденники («Денники»), які повною мірою можна вважати українським витвором, винаходом (Л. Різник).

І хоча двох митців розділяє час, знаходимо у їхній творчості багато спільного. Тексти обох – це книги не для швидкого бездумного читання, вони спонукають читача до внутрішньої роботи думки, відбивають складний і суперечливий та водночас такий близький кожному, хто б'ється над вічними пошуками істини, авторський світ. Та найбільше їх об'єднують релігійні мотиви. І Б.-І. Антонич, і П. Сорока увійшли в українську літературу як творці неперевершених поетичних сакральних текстів, автори складної релігійно-філософської поезії, що демонструє багато спільного. Обидва письменники оспівують красу природи, апелюючи в такий спосіб до бога космології, але й відчують глибоку відповідальність перед християнським Богом, тому таким переконливим виглядає створений ними художній світ, наповнений первісною сакральною таїною та високою християнською духовністю.

Матеріалом дослідження в Б.-І. Антонича послужили насамперед твори з поетичних збірок «Привітання життя», «Велика гармонія», «Три перстені», «Зелена євангелія», в яких автор то розкаюється за свої поганські захоплення та повертається до християнського Бога, то знову шукає гармонії в єднанні з природою рідної Лемківщини. Подібні мотиви повною мірою перегукуються із Сорокиними з книги поезій «Лісові псалми», де, за словами самого автора, він намагався, щоб «звучала світла літургійність, яку відчуваєш душею, коли входиш під крони дерев» (П. Сорока).

Дослідження показало, що ключовим образом у досліджених текстах є Бог, який, підходячи з когнітивних позицій, трактуємо як концепт. Застосування різних прийомів і методик концептуального аналізу дозволило з'ясувати особливості номінації вказаного концепту, його семантико-аксіологічну природу та констатувати новаторство обох письменників у царині поетичного мововираження.

Проведені спостереження засвідчили, що в поетиці Б.-І. Антонича й П. Сороки концепт «Бог» характеризується розгалуженим номінативним полем, є полісемантичним, оцінно маркованим, когнітивно багатограним і демонструє всебічне осмислення сакрального як духовного феномену. Його аналіз дав змогу також виявити специфіку кожної з авторських міфопоетичних систем, що органічно синтезувала національне та індивідуальне.

Принципи комплексного дослідження, застосовані в науковій розвідці, мають універсальний характер і можуть бути використані при здійсненні концептуального аналізу інших художніх текстів.

МЕТАФОРА В ПОЕТИЧНОМУ ДИСКУРСІ ПЕТРА СОРОКИ

Штонь Олена Петрівна

кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови та методики її навчання, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка,

shtonolena@gmail.com

Естетика художньої мови, яка моделює світ через конкретно-чуттєві образи, передбачає не лише емоційний вплив на читача, а також його здатність розуміти вторинний зміст слова, специфіку художнього мовомислення того чи іншого автора. Адже кожен митець має свій словник, манеру комбінування мовних засобів. Цікавою із цього погляду є творчість українського письменника, члена НСПУ, літературознавця, редактора та видавця Петра Сороки, яку Михась Ткач, прозаїк, журналіст, головний редактор журналу «Літературний Чернігів», охарактеризував так: «Хоч би про що він писав, хоч би у якому жанрі виступав – вірші чи денникова проза – все то поезія. Його магічне слово лягає на душу ніжно, проймає серце. І це не окремі твори, а цілня поема, в якій головний герой – душа Поета» [3].

Із метою вивчення поетичного мовосвіту Петра Сороки проаналізуємо метафоричний простір його збірки «Ладан осені», у передмові до якої митець

пише: « ... знаю високий рівень сучасної поезії і власну недосконалість. Єдине, проти чого не погрішив у цій збірці, – це власна душа (бо за її покликом) і суголосний їй неокласичний стиль» [2, с. 3]. Далі в тексті приклади подаємо за виданням: Сорока П. Ладан осені: Вірші. Астон, 2011. 104 с.

Для ідіолекту Петра Сороки характерні не лише прості конкретно-чуттєві метафори (зорові, слухові, одоративні тощо), а перш за все ускладнені та складні, у яких виявляється інтелектуалізм автора й актуалізуються просторові й часові зв'язки, часто – надтекстові асоціації. Як-от візуальні: «Вранці день ховається в тумані / Сходить сонце, сонне і руде» (с. 22), «Вітер листя край шляху пасе, / білий ліс похилився, як п'яний» (с. 42), «Зблідло осіннє золото, / Крила складає блакить» (с. 48); аудіальні: «І здається, що шиба небес / Зараз зойкне – і трісне» (с. 23), «Ще мені кожне стебло дзвенить» (с. 7); тактильні: «І зло, і дотик темних жал, / І слово яре» (с. 76). Серед зорових метафор для змалювання осені виділяються кольороназви на позначення червоної і жовтої барв: «В багрянному вирі / Світ постає у красі та ясі» (с. 7), «І багрянні клени, як комети» (с. 49), «золоті снопи» (с. 9), «І проміння падає косе / Золотим дощем мені на плечі» (с.25), «Ліс горить край нашої оселі, / Розливає сяйво золоте» (с. 44), «Зблідло осіннє золото, / Крила складає блакить» (с.48).

У складних метафорах актуалізуються часові й просторові зв'язки: «Нехай приходить вечір, / вітер часу казиться і рве» (с. 22), «Він в потойбіччі, там, де сон, / Де час тікає» (с. 30), «Знов біжить година, як хвилина» (с. 36), «Де година в вічність обертається» (с. 14), «Я лишень збирався жити / А вже старість біля вій» (с. 41); «не роз'ятрював рану Ірану й Афганістану» (с. 12), «Де гине Чорний ліс і помирає Тиса» (с.83), «Погляд мій за місто утікає» (с. 78).

Поезії П. Сороки властиві **багаточленні** метафори, що передають філософське сприйняття минушості життя, радісного і сумного, земного і вічного: «Всевишній біло-голубим / Цей світ малює. / Злітають в небо голуби / І це хвилює. / І світлом дивної журби / Все сповиває, / Бо то не просто голуби – /

То Дух ширяє, / Що розмежовує для нас / земне і вічне, / Бо пізній час і Божий глас / Ось-ось покличе» (с. 81).

Дослідження поетичного дискурсу Петра Сороки дозволяє зробити висновок про складність асоціацій, які лежать в основі індивідуально-авторських метафор митця, функціонування складних, розгорнутих метафоричних структур, у яких виявляється інтелектуалізм автора.

Список використаних джерел

1. Сорока П. Ладан осені: Вірші. Астон, 2011. 104 с.
2. У вінок пам'яті Петра Сороки на дев'ятини. *Слово Просвіти*. 2018. Ч. 24(972). 14-20 червня. URL: <http://slovoprosvity.org/wp-content/uploads/2018/09/24-972-14>. Дата звернення: 16.02.2021

НАУКОВА, МЕДІЙНА ТА РЕДАКЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕТРА СОРОКИ

ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧІ СТУДІЇ ПЕТРА СОРОКИ НА ШПАЛЬТАХ ГАЗЕТИ «ТЕРНОПІЛЬ ВЕЧІРНІЙ»

Вільчинський Олександр Казимирович

кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка,

vilchuk2008@ukr.net

Творчий доробок відомого українського письменника, журналіста, літературознавця Петра Сороки (1956-2018) залишається малодослідженим, хоча за високим художньо-стилістичним рівнем та змістовим наповненням є цікавим не лише для його земляків, а й у Всеукраїнському контексті. Він автор близько тридцяти книг прози, поезії, а також літературознавчих текстів. Окрім того – численних публікацій у періодиці, зокрема газеті «Літературна Україна», де ініціював гучні дискурси довкола літературних та літературознавчих проблем, а також у місцевих виданнях. До таких видань, де матеріали Петра Сороки впродовж дев'яностих – початку двохтисячних років з'являлися чи не найчастіше, належить газета «Тернопіль вечірній».

Початок 1990-х у новітній українській історії є періодом небаченої впродовж багатьох десятиліть суспільної активності, проголошенням новітньої Української держави. Політичні перетворення, економічні, структурні трансформації що, у свою чергу, дали поштовх, наповнили новими сенсами культурну сферу, викликали пожвавлення літературного процесу. У цей період в умовах незалежної України стає можливим вільно висловлювати свої погляди, а також публікувати власні твори та літературознавчі матеріали без огляду на цензуру. З'являються нові прогресивні видання, серед яких і газета Тернопільської міської ради «Тернопіль вечірній».

Починаючи з першого номера, який побачив світ 25 березня 1990 року, і до початку 2000-х газета була не лише віддзеркаленням суспільно-політичних,

державотворчих процесів, що відбувалися на Тернопіллі зокрема та в Україні загалом, а й трибуною, а нерідко і дискусійним майданчиком не лише для висвітлення політичних, а й культурологічних, мистецьких та літературознавчих тем і проблем.

Серед імен багатьох письменників, які виступали на шпальтах «Тернополя вечірнього» впродовж тих років були як уже відомі й авторитетні Дмитро Павличко, Володимир Яворівський, Євген Сверстюк, Степан Сапеляк та ін., так і ще молоді, але вже знані Євген Пашковський, Василь Габор, Василь Махно, Борис Щавурський та ін., та чи не найчастіше ми зустрічаємо прізвище Петра Сороки.

Метою запропонованого повідомлення став аналіз змістового, жанрового, художньо-стилістичного аспектів публікацій П. Сороки в газеті «Тернопіль вечірній», де він публікувався впродовж багатьох років, що були періодом його найбільшої медійної активності.

Матеріалом дослідження послужили численні різножанрові публікації (нариси, «літературні портрети», огляди, рецензії та ін.), які, з'являючись під різними рубриками, носили літературознавчий характер, рідше – власні літературні твори автора, опубліковані в газеті «Тернопіль вечірній» у 1990-х – початку 2000-х років.

У своїх публікаціях П. Сорока торкається життя і творчості таких відомих і популярних не лише на Тернопіллі, а й в Україні письменників, як Борис Демків, Михайло Левицький, а також ще молодих на той час, але вже знаних у літературних колах Василя Махна, Володимира Дячуна, Ольги Кушнір, Івана Потія та ін. Також заслуговують уваги літературознавчі студії П. Сороки, де він аналізує тенденції розвитку прози та поезії не лише в регіональному, а й у Всеукраїнському вимірі.

Проведені спостереження засвідчили, що літературознавчим студіям П. Сороки на шпальтах «Тернополя вечірнього» характерні глибина й проникливість аналізу, вміння побачити й оцінити вартісні літературні твори

інших письменників, а також змалювати життєвий і творчий шлях колег по літературному цеху.

ФІЛОСОФІЯ СПОВІДІ У ТЕЛЕВІЗІЙНІЙ ПРОГРАМІ ПЕТРА СОРОКИ «ЛІТЕРАТУРНА ВІТАЛЬНЯ» (ТОДТРК)

Кушнір Оксана Василівна

*кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент, доцент кафедри
журналістики, Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
oksanakush8@gmail.com*

Кого Бог цілує стократ, того обдаровує талантами, здібностями і філософською мудрістю ними розпорядитися. Феномен всюдисущного Петра Івановича Сороки закорінений у багатогранності його особистості як письменника, літературознавця, критика, педагога вищої школи, редактора, видавця, краєзнавця, автора і ведучого телевізійної програми.

Журналістська платформа Тернопільщини поетапно збагачувалася унікальною редакційно-видавничою та медійною діяльністю П. І. Сороки. Його доробок охоплює працю у збаразькій районній газеті «Колгоспне життя» (до 1990) і рухівському «Гомоні» (1990-1993); співробітництво і видавничу діяльність у журналах «Сова» (1999), «Тернопільський оглядач» (2008), альманасі «Курінь» (1992), газеті «Дзвони Лемківщини» (1994-1999), видавництвах «Пегас» (1990), «СорокаА» (2005).

Свідченням «фантастичної продуктивності Петра Сороки» (І. Качуровський) стала і телевізійна програма «Літературна вітальня», що транслювалася в ефірі тернопільського телебачення упродовж 2006-2010 років. У кожному недільному півгодинному випуску спільного проекту Тернопільської обласної державної телерадіокомпанії та обласної організації Національної Спілки письменників України Петро Іванович презентував тернополянам взаємні медитативні роздуми про сутність життя і призначення

яскравих, динамічних, творчих і працьовитих особистостей Тернопільщини або гостей міста. Як і сам автор програми, його герої постійно перебували у вирі інтелектуального й естетичного пошуку, були щирими, відкритими до співрозмовника і глядача, промовляючи до них із сьогодення та з минулого, ділячись наболілим, довіряючи сокровенне.

Богдан Бастюк, Богдан Андрусак, Леся Романчук, Олег Герман, Роман Гром'як, В'ячеслав Хім'як, Борис Щавурський, Євген Безкоровайний, Олександр Вільчинський, Ганна Ткачик, Юрій Чумак, Роман Лубківський, Степан Галябарда, Євген Дудар, Марія Матіос, Павло Мовчан, Володимир Яворівський – лише когорта з тих, хто представляв власну творчу борозну у телепрограмі «Літературна вітальня». Петро Сорока глибоко шанував їх, цінував за світлу душу і яскравий розум, які в тихій гармонії, без надмірної помпезності скріплювали культурний розвій рідного краю та всієї України.

Подібно до своїх «Денників», Петро Сорока кожен випуск програми моделював у сповідальному стилі щирої та відвертої розмови про життєві і творчі погляди побратимів з літературно-мистецької стихії, спосіб їх духовного й інтелектуального самовиявлення. Телевізійні діалоги були просякнуті філософською інтенцією розуміння сенсу власного буття, життєствердних цінностей, напрямів невпинних розумових і сердечних потуг.

Як сповідник Петро Сорока щоразу прагнув розкрити перед глядачами унікальність кожної культурної постаті. У процесі відвертої, іноді дискусійної бесіди він тихо «прочиняв двері» у застінки творчої душі, умів схоплювати деталі, бачити найсуттєвіше, уявлювати буденне й потаємне у ній. Маючи дар світоглядного діагноста української культури, він щоразу увиразнював індивідуальну глибину осягнення світу у творчих візіях та життєвих сподіваннях відомих культурних особистостей.

Літературно-мистецький телевізійний продукт «Літературна вітальня» постав справжньою культурною обителлю Тернопільщини, у якій на очах у глядачів народжувалася жива, мудра й духовно ствердна думка, глибинні критерії творчості, естетичні смаки й тонке відчуття дійсності. А Петро Сорока

виступив активним характерником початку ХХІ віку, який відчував «красу Божого світу», тому й поєднував інтелектуальний потенціал із вдумливою філософією українського слова.

Список використаних джерел

1. Архів програми «Літературна вітальня». Тернопіль: ТОДТРК. 2006-2010.
2. Петро Сорока – письменник, літературознавець, редактор, науковець: [біографічна довідка]. *Письменники Тернопілля: Члени Національної спілки письменників України*. Тернопіль, 2010. С. 88-89.

ПРИХОВАНА ІРОНІЯ У ТВОРЧОСТІ ІВАНА ФИЛИПЧАКА

Особа Наталія Миколаївна

аспірантка, Тернопільський національний педагогічний університет

імені Володимира Гнатюка,

osobanat@ukr.net

Популярним журналістом і письменником у 30-40-ві рр. ХХ ст. був учитель із невеликого галицького містечка Самбір Іван Филипчак. За активну політичну і громадську діяльність його арештували під час Другої світової війни і згодом замучили в дрогобицькій тюрмі. В Україні його ім'я на довгі десятиліття було забуте, а твори знаходилися в спецархівах під грифом «заборонено». Зате в діаспорі, де жили сини журналіста, вийшло кілька його книг, а вже у незалежній Україні були опубліковані історичні романи письменника «Будівничий держави», «За Сян!», «Дмитро Детько», «Іванко Берладник», «Сила волі», «За вчительським хлібом», «Братня любов» та інші. Його творчості присвячено конференцію, що відбулася 6 жовтня 1991 року у Самборі, згодом у місті було відкрито пам'ятник митцеві. До 125 річниці з Дня народження І. Филипчак в січні 1996 році проведено другу конференцію, у пресі з'явилися численні публікації, вийшла друком ґрунтовна монографія П. Сороки «Іван Филипчак: літературний портрет».

Улюбленими жанрами І. Филипчака були фейлетон, нарис і репортаж. Не цурався він газетної замітки, репліки, памфлету і гуморески. У своєму становленні митець пройшов складний і часто суперечливий шлях. Народився він на Лемківщині, але згодом переїхав у Галичину. Наприкінці 1895 року поступив на вищі вчительські курси у Львові, які успішно закінчив і викладав українську мову у львівській школі імені Адама Міцкевича. Через три роки Івана Филипчака як доброго педагога перевели до Самбірської вчительської семінарії, і відтоді його подальше життя тісно пов'язане з цим містом. У своїх спогадах «“Спомини педагога” І. Филипчака за 40 років учительської служби» він зізнався, що тільки у зрілому віці усвідомив себе українцем і відтоді усі сили віддав на боротьбу за державну незалежність. Боровся пером публіциста і сатирика. Цікаво, що рукопис «Спомини педагога...» було конфісковано при арешті письменника. Тепер він зберігається у Львівському Державному Історичному архіві. Фонд 309 спр. 1936 і досі, на жаль, не опублікований.

Під час більшовицької окупації вийшло 38 чисел газети «Самбірські вісті», редагованої І. Филипчаком. З-поміж найпомітніших публікацій того часу варто виділити памфлет під промовистою назвою «Слава Богу, що скінчилося «веселе і щасливе» більшовицьке життя». В ньому автор з притаманним йому сарказмом наголошував: «радісно забили мільйони українських сердець, коли рознеслася вістка, що наші відвічні вороги, які принесли нам перед двома роками жидівський комунізм, селянству ненависні колгоспи, – забралися з нашого краю».

Важливою жанровою ознакою памфлетів І. Филипчака є авторська спрямованість на кардинальну зміну суспільної думки, що більшовики іменували терміном – «агітація». При цьому агітаційність полягала не в лобових партійних закликах, а використовувалася як засіб впливу на громадську свідомість з метою засудження злочинного режиму і вироблення сталого і прихильного ставлення до особливостей поведінки, моральних якостей конкретних осіб, тобто з метою створення позитивного іміджу демократичної влади чи яскравої політичної особистості.

Такими творами Іван Филипчак унеможливив для себе шлях до відступу. Адже він уже не оглядався назад, не піддавався почуттю страху, бо усвідомив, що в цей переломний період війни вирішується доля всього народу і питання стоїть гостро: бути чи не бути Україні. Він служив їй словом, як інші служили зброєю. І його слово було набагато небезпечнішим для ворогів, ніж зброя в руках молодих вояків. Бо саме слово запалювало юні серця, піднімало їх на боротьбу, кликало на подвиг.

І. Филипчака зарештували 4 листопада 1944 року і засудили до 15 років табірною ув'язнення, добре знаючи, що такого терміну 73-літній діяч не витримає. Це був, по суті, смертельний вирок для нього. Письменник утримувався під вартою в Дрогобицькій тюрмі і через 11 місяців помер від фізичного виснаження.

Список використаних джерел

1. Сорока П. Іван Филипчак: літературний портрет. Тернопіль: Горлиця 2001. 500 с.
2. Чепіль М, Савчин Г. Педагогічні погляди та культурно-освітня діяльність Івана Филипчака. Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2013. 283 с.

ВИВЧЕННЯ ЛІТЕРАТУРИ РІДНОГО КРАЮ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

ДЕННИКИ ПЕТРА СОРОКИ ЯК ДЖЕРЕЛО ВИВЧЕННЯ ЖИТТЄПИСІВ ПИСЬМЕННИКІВ-СУЧАСНИКІВ

Царик Любов Іванівна

кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри теорії

і методики української та світової літератури,

Тернопільський національний педагогічний університет

імені Володимира Гнатюка,

liubovtsar@gmail.com

Однією із складових частин знань у шкільному курсі літератури є біографічні відомості про письменника, які, як наголошує А. Ситченко, несуть пізнавальне значення й допомагають інтерпретувати твори митця. «Ці відомості мають і виховне значення для читачів-учнів, які орієнтуються на приклад життя і діяльності автора виучуваного твору» [2, с. 97].

Серед джерел вивчення біографії письменника науковці і вчені-практики виділяють щоденники. Щоденники були і залишаються важливою складовою творчості багатьох українських митців, зокрема Т. Шевченка, І. Франка, В. Винниченка, А. Любченка, О. Довженка, В. Симоненка, О. Гончара, І. Жиленко. Використання їх на уроках з вивчення життєвого і творчого шляху письменника сприяє глибшому розумінню учнями естетичної та філософської концепції автора. «Щоденник – це можливість безпосередньо передати читачеві власну точку зору на навколишній світ, це певна позиція митця у ставленні до свого оточення та проблем сьогодення» [1, с. 628].

Щоденник як джерело вивчення біографії письменника надає його творчому портретові цілісності та вивершеності.

Денники Петра Сороки, які автор писав впродовж кількох десятиліть, – це роздуми і про специфіку жанру та його історію, і про своє покликання у

літературі та болісні шукання істини, і критичні (часто суперечливі) оцінки творчості як класиків української літератури, так і сучасних митців. На глибоке переконання письменника, «інтерес до такого письма – межово щирого, відкритого, без домішки фальші та імітації, яку одразу ж вловлює уважний читач – зростає. Щоденники жодне кіно ні замінити, ні потіснити не зможе [3, с. 7]. П. Сорока пояснює своє звертання до цього жанру внутрішньою потребою сповіді перед читачем, специфікою своєї душі.

Безперечно, денники Петра Івановича у першу чергу прислужаться учителям-словесникам при вивченні його творчості у контексті літератури рідного краю, що уведена до програми «Літературна Тернопільщина». Перед учнями має постати не тільки поет-гуморист, поет-лірик, а й прозаїк-філософ. О. Яровий, наголошуючи на філософському звучанні прози П. Сороки, відносить його до тих письменників, які «думають і вчать думати» [3, с. 4]. З огляду на покликання сучасної літературної освіти це вкрай важливо. Роздумуючи над денниками письменника, М. Жулинський назвав їх високою літературою: «Вона лягла мені на душу. Я поріднився з Вами переживаннями Вашої душі» [3, с. 364].

Денники П. Сороки можуть стати і джерелом вивчення життєвого і творчого шляху цілого ряду сучасних українських письменників, адже, як амбіційно зазначав письменник, його «літературні денники мають бути путівниками для читача у світі мистецтва» [3, с. 189]. Важко не погодитися із цим твердженням письменника, адже на сторінках його діаріюшів переважають роздуми і критичні, часто суперечливі, часто дискусійні оцінки творів багатьох сучасних митців.

Щоденникові записи про творчість М. Левицького, Р. Андріяшика, І. Гнатюка, Я. Павуляка, Б. Бастюка, С. Сапеляка, Л. Романчук будуть цікавими елементами уроків літератури рідного краю.

Особливо важливими будуть денники П. Сороки на уроках вивчення сучасної лірики і прози. Учитель знайде у них не тільки враження про зустрічі та спілкування із багатьма майстрами художнього слова, а й роздуми про їх

творчість: захоплення витонченим стилем Ю. Андруховича, Б. Щавурського, С. Процюка, С. Жадана, В. Медведя; «теплом і сяйвом» поетичних збірок Т. Севернюк, С. Антонишин, В. Іллі, М. Біденка, Г. Тарасюк, В. Голобородька; красою слова Р. Іваничука, Ю. Мушкетика, М. Руденка, Д. Міщенко, М. Медуниці, Р. Дідули, Олесі Галич.

Є у денниках П. Сороки цілий ряд цікавих думок з приводу багатьох творів Галини Пагутяк, яку письменник цінував дуже високо. Зокрема, один із записів вражає ширістю захоплення талантом авторки: «Читаючи «Писаря східних воріт Притулку» Галі Пагутяк, страждав від думки, що ніколи такої книги не напишу, хоч, може, саме про таку книгу і мріяв» [3, с. 161]. Цей та інші фрагменти із щоденників П. Сороки можуть бути використані на уроках в 11-му класі під час вивчення прози письменниці.

Афористичні вислови – філософські роздуми про літературний процес, письменницьку долю можуть стати епіграфами уроків як за творами самого П. Сороки, так і інших письменників. Вони настільки влучні, пройняті любов'ю до слова, до книги, що продумана робота з такими епіграфами сприятиме формуванню вдумливих читачів, поціновувачів рідної літератури, розвитку зв'язного мовлення молоді. Найкраще, на нашу думку, цю тезу розкриває фрагмент із листа письменника Миколи Руденка до автора денників: «Прочитав Вашу книжечку з такою радістю, якої давно не переживав... З великою заздрістю поставився до вашої мови. Я ніби напився з гірської криниці. Яка ж багата у Вас мова. Я так не втну. Відчуваю себе злидарем у цьому сенсі. Ви виростили в Галичині, а я виріс на просторах матушки Росії» [3, с. 159].

У творчій спадщині Петра Івановича Сороки, яка потребує глибокого, всебічного дослідження, є ще багато різножанрових текстів, що можуть стати джерелами вивчення життєписів митців слова: ґрунтовні монографії, літературні портрети, наукові і ювілейні статті, передмови, нариси, есеї, ліричні вірші-посвяти і, безперечно, роман-колаж про Тимофії Бордуляка «Посох». Зрештою, книга «Жезл і посох», написана у формі діаріуша, вартує того, аби бути уведеною до списку творів для самостійного читання старшокласниками і

студентами. Оскільки персонажами роману-мозаїки «Жезл», окрім гетьмана Івана Мазепи та інших історичних осіб, є козацький літописець Самійло Величко та поет Іван Величковський, то його прочитання дасть змогу краще усвідомити особливості «Української літератури доби Ренесансу і доби Бароко» – теми, що вивчається оглядово у розділі «Давня література». Головне ж – сприятиме розумінню традицій і тяглості процесу розвитку української літератури і значення давньої культурної спадщини свого народу для майбутніх поколінь.

Використання «Денників» Петра Сороки на уроках української літератури допоможе учителю формувати у молоді уміння висловлювати власні судження про життя і творчість письменника, давати оцінку художнім творам на основі критичного мислення, знаходити і систематизувати інформацію з різних джерел. Творче поєднання фрагментів із денників письменника різних років із нестандартними формами проведення занять, інноваційними технологіями, проведенням зустрічей із письменниками (що Петро Іванович цілеспрямовано і послідовно робив як у студентських аудиторіях, так і на телебаченні) буде сприяти формуванню емоційно-ціннісного ставлення до книги, усвідомленню ролі краси і сили художнього слова у житті людини.

Список використаних джерел

1. Лексикон загального та порівняльного літературознавства / за ред. А. Волкова. Чернівці: Золоті Литаври, 2001. 626 с.
2. Ситченко А. Методика навчання української літератури в загальноосвітніх закладах: навч. посіб. для студентів-філологів. Київ: Ленвіт, 2011. 291 с.
3. Сорока П. Денники 2004-2005 років. Тернопіль: СОРОКА, 2006. 364 с.
4. Сорока П. Жезл і посох. Київ: Український пріоритет, 2015. 336 с.

РЕАЛІЗАЦІЯ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧОЇ ЗМІСТОВОЇ ЛІНІЇ ПРИ ВИВЧЕННІ ГУМОРИСТИЧНИХ ТВОРІВ ПЕТРА СОРОКИ

Колодій Алла Романівна

учитель-методист вищої категорії

Тернопільської Української гімназії ім. І. Франка,

allakolodij@gmail.com

Відповідно до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, затвердженого 2011 року, та з метою наскрізного впровадження механізму реалізації завдань компетентнісного підходу в навчанні української літератури в контексті положень «Нової української школи» програму з української літератури для учнів 5-11 класів модернізовано:

- навчальний матеріал організовано з урахуванням наскрізних та змістових ліній (емоційно-ціннісної, літературознавчої, соціокультурної і компаративної);

- у переліку очікуваних результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів зазначено уміння, навички, цінність ставлення, які передбачено сформуванню у результаті вивчення теми, і коло необхідних для цього знань.

Стосовно української літератури предметною компетентністю, за Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти, є літературна, тобто готовність і здатність працювати з текстами різних художньо-естетичних систем, культурно-історичних епох, світоглядних орієнтирів, традицій і стилів: розуміти зміст прочитаного, з'ясувати авторську позицію і художні засоби донесення її до читача, творити на основі прочитаного власні смисли щодо порушених проблем, висловлювати власну (почасти критичну) позицію стосовно прочитаного, сприймати художній твір як чинник формування життєвого досвіду та соціально-психологічного й соціокультурного становлення.

Вивчення курсу «Література рідного краю», у тому числі художньої творчості сучасників, здійснюється упродовж року за рахунок годин, які вчителі розподіляють самостійно.

У 6 класі учні ознайомлюються із творчістю гумористів Тернопілля, серед яких чільне місце посідають різножанрові гумористичні твори Петра Сороки: пародія «Злодій», співомовка «Ріпка», повісточка «За ріпку».

Автор зумів в образах працюючих, розважливих, далекоглядних героях своїх творів утілити риси характеру та ментальності українців. Його дотепне слово знайде відгомін у душі як дитини, так і дорослого читача.

Сам письменник стверджував: «Сатира – це мій вірний лук, а стріли – безліч кпин. Я поціляю зло, й воно приречене на згин». Звідси – ті нові авторські віршовані жанри (ріпкаїзми, іронізми), створені П. Сорокою, визначень яких, зрозуміло, немає в довіднику літературознавчих термінів.

Підтекст іронізмів П. Сороки виражає різні відтінки сміху: лукавий, зневажливо-осудливий, жартівливий, доброзичливий, глузливий. Показовим є і той факт, що іронізми П. Сороки можна групувати за темами, ілюструвати прикладами з літератури чи з власного досвіду, за ними можна описати людину, підготувати серію малюнків.

П. Сорока-гуморист довів, що за сюжетом народної казки «Ріпка» можна і варто інтерпретувати актуальні й сьогодні теми. Ріпкаїзми написані віршованою мовою і містять не лише сатиричний зміст, а й підказки щодо шляхів вирішення порушеної автором теми. Це блискуча можливість побачити явища навколишньої дійсності під іншим кутом зору. Різноманітність лексико-стилістичних засобів визначає мистецьку своєрідність автора.

Повісточка «За ріпку» належить до новостворених П. Сорокою жанрів. Написана прозовою мовою, містить ознаки народної казки «Ріпка», сюжет, насичена діалектами, розмовною лексикою, розповідною інтонацією. Розповідь у творі ведеться від першої особи, викриття негативних явищ – від зворотного.

Співомовку «Злодій» П. Сорока написав у формі гумористичного вірша на основі народного анекдоту. У творі автор засобами поетичного слова

висміює негативні риси характеру людини. Через діалог, порівняння, метафору, тавтологію, інверсію письменник досягає викривального пафосу, вчить дивитися на життєві ситуації з гумором, розпізнавати людські вади, набиратися життєвого досвіду.

Гумористичні твори П. Сороки живляться джерелами фольклору, у яких зосереджено віковий досвід сміхової культури українців. Соковита розмовна мова з влучними дотепами, контрастними порівняннями, самобутністю та оригінальністю допомагає виховувати учнів на кращих зразках гумористичних творів земляків.

Список використаних джерел

1. Література рідного краю. 5-11 класи: Хрестоматія. Тернопіль: Мандрівець, 2011. 600 с.
2. Літературознавчий словник-довідник / Р.Т. Гром'як, Ю.І. Ковалів та ін. Київ: ВЦ «Академія», 1997. 752 с.
3. Сорока П.І. Сповідь сатирика: пародії, гуморески, жарти. Тернопіль: Редакційно-видавничий відділ управління по пресі, 1990. 78 с.
4. Кримська світлиця. URL:
<http://svitlytsia.crimea.ua/index.php?section=article&art=7150>

СУРЖИК В УСНОМУ МОВЛЕННІ УЧНІВ У БІЛІНГВАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Габайдзе Ганна Василівна

*учитель української мови і літератури, кваліфікаційна категорія
«спеціаліст вищої категорії», педагогічне звання «старший учитель»,*

Опорний заклад Нижньосірогозький ліцей Херсонська область,

gabaidze@ukr.net

Програма з української мови в основній школі спрямована на формування компетентного випускника, який може вільно спілкуватися державною мовою.

На основі лінгвістичних знань учні закладів загальної середньої освіти повинні оволодіти мовою в усіх видах мовленнєвої діяльності: під час слухання, читання, говоріння, письма. Визначальними в усному і писемному мовленні є культуромовний аспект, зокрема дотримання лексичних норм. Процес формування засадничих українськомовних компетентностей учнів в умовах білінгвізму має виразний соціальний характер і потребує постійної уваги.

Сучасний лінгвальний простір України не монолітний. З огляду на мультинаціональність спостерігаємо хитання українців у визначення мови, яку вони ідентифікують як рідну, якою послуговуються в побуті. На жаль, цей вибір не завжди на користь національної мови.

Прагнення людей до порозуміння, досягнення прагматичних цілей змушує використовувати всі наявні в арсеналі засоби мовлення. Часто це призводить до змішування слів, значень, граматичних форм тощо. В українській лінгвістиці це явище має назву суржик. Зазначеній проблемі присвячено праці таких науковців: Б. Антоненка-Давидовича, С. Єрмоленко, А. Капелюшного, С. Караванського, А. Ковалюка, Л. Масенко, А. Погрібного, Я. Радевича-Винницького, О. Селіванової, О. Сербенської, Л. Ставицької, О. Тараненка, І. Фаріон та ін.

За визначенням Олени Селіванової, суржик – це наявні в мовленні певної частини населення штучно й неприродно поєднані елементи двох або кількох мов, що порушують норми літературної мови [8, с. 7]. Суржик є відхиленням від культури мовлення, яка передбачає володіння нормами літературної мови і доречне, точне, правильне використання її виражальних засобів в різних умовах спілкування. Суржик як мовне явище має не тільки соціальне, але й психологічне підґрунтя. Водночас це стійке мовне явище, яке стимулює російськомовний контент популярних нині соцмереж.

Українсько-російський суржик характеризує мовлення мешканців багатьох регіонів України, зокрема Херсонщини, де в закладах загальної середньої освіти ми проводимо дослідження. Зазвичай суржик поширений у двомовних сім'ях, сфері обслуговування (транспорті, магазинах, розважальних

центрах, перукарнях тощо), лікувальних, освітніх закладах. Найбільшою мірою суржик підтримується побутовою комунікацією. На жаль, заклади загальної середньої освіти не можуть компенсувати побутову російську загальнообов'язковою українською літературною мовою у часовому вимірі освітнього процесу. Тому й фіксуємо численні вкраплення суржику в мовленні учнів. Подолання цієї проблеми у мовно-мовленнєвій підготовці учнівської молоді визначаємо як пріоритетне завдання.

У нашій практиці постійними є уроки чистоти / гігієни мовлення. На уроках розвитку зв'язного мовлення, пояснення нового матеріалу та ін. проводимо хвилину чистого мовлення, де принагідно в ігровій формі звертаємо увагу на культуромовний аспект. Безумовно, у спілкуванні з батьками звертаємо увагу і роз'яснюємо механізм «мовного» перемикування: для того, щоб успішно опанувати українську мову, розвивати мовне чуття, фонетичний слух, потрібно всі види мовленнєвої діяльності в сім'ї: слухання, говоріння, письмо. Крім того, проводимо роботу з текстовим матеріалом: фрагментами усного мовлення з різних сфер життя, в тому числі учнівськими діалогами, де трапляється найбільше суржикових елементів; найбільш уживаними текстами офіційно-ділового стилю (наприклад, оголошеннями) тощо.

Отже, подоланню проблеми активного вживання суржику в мовленні учнів, розвитку їхнього мовного самоконтролю сприяє регулярна робота в закладах освіти, в сім'ї, у побуті, системний, постійний аналіз помилок, спричинених російсько-українською інтерференцією, в їхньому усному та писемному мовленні. Створення сприятливих освітніх умов, заохочення, окреслення переконливих фахових перспектив у синтезі з національно-патріотичним вихованням допомагає учням збагнути суть суржику як проблеми, спонукає оволодіти нормами української літературної мови, підвищити рівень мовленнєвої культури.

Список використаних джерел

1. Антисуржик. Вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити За заг. ред. О. Сербенської: Посібник. Львів : Світ, 1994. 152 с.

2. Антоненко-Давидович Б. Д. Як ми говоримо / вступ. ст. Б. Тимошенко. 4-те вид., перероб. і доп. Брайтон : Українська книга, 1997. 335 с.
3. Дзюба І. Ще до судилища над «суржиком». *Літературна Україна*. 2004. 1 липня. С. 1.
4. Масенко Л. Суржик у сучасній художній літературі. *Дивослово*. 2011. № 4. С. 25–30.
5. Масенко Л. Суржик як соціолінгвістичний феномен. *Дивослово*. 2002. № 3. С. 11–13.
6. Погрібний А. Суржикізація. *Урок української*. 2005. № 1-2. С. 9–14.
7. Поліщук Я. Металінгвістичний феномен суржику. *Українська мова та література*. 2003. Ч. 24. С. 3–12.
8. Селіванова О. Проблема форм міксації мов у соціолінгвістиці. *Мова і суспільство*. 2011. Вип. 2. С. 3–10.
9. Ставицька Л., Труб В. Суржик: міф, мова, комунікація. *Українсько-російська двомовність. Лінгвосоціокультурні аспекти: Зб. Наук. праць*. Київ, 2007. С. 31-120.
10. Тараненко О. О. Українсько-російський суржик: статус, тенденції, оцінки, прогнози. *Мовознавство*. 2008. № 1. С. 14–30.

РОЛЬ НЕСТАНДАРТНИХ ЗАНЯТЬ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ЖИТТЄПISУ ПЕТРА СОРОКИ В СИСТЕМІ УРОКІВ ЛІТЕРАТУРНОГО КРАЄЗНАВСТВА

Гаврилюк Олеся Михайлівна

учитель української мови і літератури Личковецької ЗОШ І-ІІІ ст.

Гусятинської ОТГ Тернопільської області,

sch587@ukr.net

Нестандартні уроки є невід'ємним компонентом сучасної системи освіти. Такі заняття повинні використовуватися у школах для підвищення ефективності навчання, формування мотивації на уроці. Нестандартні уроки – надзвичайно актуальна педагогічна проблема у наш час, адже наша держава стоїть на порозі глобальних змін у суспільстві. Людина, вимоги до життя, освіти дуже змінилися. Основні навички, які повинен вчитель розвинути на уроках – уміння мислити, комунікабельність, тобто необхідно пробудити творчість, активність, захоплення дітей, інтерес до навчального процесу. Тому важливо застосовувати особливі форми і методи навчання для цього. Актуальним є створення нових освітніх технологій, які мають сприяти загальному розвитку особистості, формуванню її світоглядної культури, індивідуального досвіду, інтуїції, творчості, інтегративності мислення.

У 6 класі учні вивчають у контексті літератури рідного краю тему «Гумористи Тернопілля. Є. Дудар, А. Боб'юк, В. Дячук, П. Сорока» [1, с. 46]. Календарно-тематичне планування з української літератури дозволяє вчителю обрати твір самостійно. Пропонуємо урок-телепередачу «Новини Тернополя» на телеканалі TV-4 за твором П. Сороки «Соловейкова пісня» (<http://gumoreski.in.ua/autors/soroka-petro/soloveykova-pisnya.html>). Учні отримують випереджувальні завдання. 1-й учень-криміналіст досліджує причини смерті солов'я, 2-й – літературознавець, 3 – рецензент, 4 – літературний редактор, 5 – видавець.

У студії працюють, дискутують усі групи експертів. Кожен доводить пріоритет своєї позиції. Усім ведучий надає слово.

Ведучий програми: Сьогодні у лісі трапилась нещасна подія. На льоту загинув соловей, який прагнув видати власну книжку пісень. Група експертів миттю відправилися до лісу на розслідування причин смерті. Вітаємо Вас у студії, прошу висловити свою думку щодо загибелі соловейка.

Криміналіст: Доброго дня усім глядачам телеканалу TV-4. На жаль, ми втратили талановитого співака та знавця фольклору. Дослідження показало, що серце соловейка розірвалося від туги та розпачу. Напевно, п'ять років чекань на свою омріяну збірку втомилі співця, а остаточно доконали його редактори тексту – Ворона та Горобець.

Літературознавець: На жаль, у лісовому царстві панує неграмотність і впертість, усім жителям лісу пропоную відвідувати школу та університет. Твір соловейка – вершина літературного апогею. Лише некомпетентні рецензенти Ворона та Горобець внесли недоладні поправки у збірку, у зв'язку з чим вона втратила свою художню цінність. Вважаю доцільним позбавити рецензентів права займатися такою діяльністю.

Рецензент: Хочу висловити свою думку щодо рецензії попередників, вона не є компетентною.

Літературний редактор: Думаю, літературний редактор «Лісвидаву» повинен відповідально ставитися до творчості лісових жителів, насамперед особисто знайомитися з рукописами і аж тоді віддавати рецензентам.

Видавець: Порівнюю роботу видавництва книг для людей та «Лісвидаву». Спільним у них є довгий шлях твору до виходу книги. Якщо тебе не видало видавництво, значить ти – поганий автор. Але ж факторів впливу дуже багато! Можливо, ти просто неправильно себе подав або видавець пропустив твій рукопис в завалах кореспонденції. У наш час мало просто написати книгу, ще треба вміти поширити рекламу, анонсувати у соціальних мережах, їздити на зустрічі з читачами або в умовах карантину проводити їх у форматі відеоконференцій Zoom. Упевнено можемо сказати, що справа видання

книги дуже клопітка і непередбачувана, потребує великої стресостійкості. Отже, кожен має займатися своєю справою. Швець має шити, учитель – учити, лікар – лікувати, соловейко – співати. Інакше, якщо всі розпочнуть друкувати свої книги, у світі не буде жодного птаха... Усі помруть від розриву серця.

Ведучий: Ми почули різні варіанти непередбачуваної смерті соловейка, хочу почути думку судмедексперта.

Судмедексперт: Півроку тому Соловейко перехворів страшною недугою корона-вірусом, напевно, ускладнення вплинули на організм. Ослаблений автор-укладач збірки, побачивши тонесеньку збірку після друку, не зміг пережити втрати тих перлів – думок і почуттів, – які туди вклав і упорядкував. Отже, соловейкам треба співати, а не збірки укладати. Під ніжний спів соловейків проростають рослини, буяють сади, набирає обертів весна.

Ведучий: Щиро дякую пошуковій групі за проведену роботу. Розуміємо, що для видання власної книги мало зібрати, упорядкувати, треба ще й пройти низку непередбачувано-несприятливих ситуацій.

У завершальному слові учителя має домінувати підсумок такого змісту: гумореска – невеликий віршований, прозовий чи драматичний твір із комічним сюжетом, відмінний від сатиричного твору легкою, жартівливою тональністю. Тут сміх постає у вигляді доброзичливої, емоційно забарвленої естетичної критики у дотепній, парадоксальній, подеколи оксиморонній формі, в аспекті морально-етичних критеріїв, що унеможливають цинізм. Літературна гумореска живиться джерелами фольклору, в яких зосереджено віковий досвід сміхової культури: разом із ментальними нахилами українства, здатного з гумором трактувати несприятливі умови свого існування. Твори П. Сороки задекларованого характеру – вдячний за змістом і досконалий за формою художній матеріал, що вивчається у загальноосвітній школі I-III ст. с. Личківці на уроках літературного краєзнавства. Форми нестандартних уроків є найприйнятнішими під методичним оглядом.

Список використаних джерел

1. Календарно-тематичні плани. Українська література. 5-11 класи. Тернопіль: СМП «Тайп», 2020. 200 с.

ВИБІРКОВА САМОПРЕЗЕНТАЦІЯ КОМУНІКАНТІВ У СОЦМЕРЕЖАХ

Гринчук Наталія Володимирівна

студентка другого курсу факультет філології і журналістики

Тернопільський національний педагогічний університет

імені Володимира Гнатюка

natalia.hrynychuk10@gmail.com

Розвиток суспільства відбувається під впливом глобалізаційних процесів, у тому числі увиразнення ролі інформаційних технологій. Внаслідок цього великого значення набуває віртуальне спілкування, яке змінює свідомість особистості, формує новий мережевий образ мислення й існування. Тож актуальності набуває вивчення специфіки онлайн-комунікації, різних її форм, типів тощо.

Мета дослідження – описати соціальну ідентифікацію та псевдоблизькість комунікантів у віртуальному світі.

Джерельною базою послужило живе спілкування у соціальній мережі Інстаграм.

Інтернет-мережа – динамічне середовище, в якому відбуваються зміни на різних рівнях. Н. Г. Грабар розглядає інтернет як особливу сферу віртуального чапростору, яка сприяє взаємодії та додає можливості комунікації. Автор зазначає, що мережа стала посередником з особливими властивостями, такий собі світ, сформований Інтернет-спілкуванням, який має свої специфічні якості [1, с. 2].

Справді, найпопулярнішою мережею сьогодення є Інстаграм. Вона базується на обміні інформацією, фотографіями, дозволяє користувачам

публікувати дописи, створювати блоги, писати коментарі, в яких досить часто ведеться обговорення. Багато користувачів використовують Інстаграм з метою розвитку бізнесу.

У віртуальному середовищі людина може бути ким захоче, виглядати як завгодно, змінювати образ, статус, навіть стать, словом, у неї немає обмежень, характерних для реального світу. Тому досить часто блогери-початківці або блогери-мільйонники займаються самовдосконалення, щоб стати прикладом для свої підписників та зацікавити їх.

Люди у соцмережах здатні проявляти тенденцію до перебільшення власних якостей. Це часто набуває форми ідеалізації, якщо первісні думки, наміри, сподівання щодо іншої особи є прихильними. Виникає ефект соціальної ідентичності.

Якщо будь-кого з нас запитати «Хто ти?», ми зазвичай почнемо з того, що віднесемо себе до певних формальних або неформальних соціальних груп. Тобто самовизначення відбувається насамперед через розуміння себе і свого місця в суспільстві.

Усвідомлення особою своєї належності до різних соціальних груп, які вона сприймає як «свої», називають соціальною ідентичністю, а соціальна ідентифікація – це ототожнення себе з певними ознаками, притаманними тим соціальним групам, до яких людина хоче належати або вже належить; це процес прийняття групових звичаїв, норм, установок і кодів поведінки [2, с. 8].

Американський професор із соціальної комунікації Джозефа Волтер стверджує, що за допомогою вибіркової самопрезентації в соцмережах, люди мають можливість справити і тривалий час підтримувати якнайкраще враження про себе [4, с. 143]. Це відбувається тому, що вони можуть писати про свої найпривабливіші якості, чесноти, міркування і вчинки, не турбуючись про невідповідність із своєю зовнішністю, непослідовними діями або уточненнями третіх осіб, які знають їхні недоліки. Дослідник визначає вибірккову самопрезентацію як позитивне представлення себе в мережах без застережень невідповідності, що забезпечує можливість людям створювати якнайбільш

приємне враження. Маркери, які засвідчують вибірккову самопрезентацію: *Я щаслива мама!, Я господиня, Спорт завжди зі мною, Щаслива я, Моя суперсім'я* тощо.

Якщо особистість у своїх дописах вказує на свої успіхи чи думки, то коментарі розділяться на активні та пасивні. Наприклад, блогер напише: *Сила жінки в слабкості. Раніше ніколи не надавала цій фразі уваги. Я завжди була сильною жінкою. Брала на себе забагато всього. Але так не можна! Потрібно бути для своїх чоловіків слабкою, маленькою, ніжною коханою, про яку хочеться піклуватися, оберігати та допомагати.* Частина підписників у відповідь формулює положення, які відображають атрибуцію схожості: *От ніби про мене! Дуже мудро написано!», Погоджуюсь з тобою!, Розділяю твої погляди!, Ваші слова мені дуже близькі, все вчуся легкості та слабкості* і т.ін. Друга частина займає нейтральну позицію, не висловлюючи власної думки.

Псевдоблизькість онлайн дуже цікавий феномен міжособистісної комунікації. У віртуальному житті люди більше спілкуються, обмінюються інформаціями, а коли приходить момент зустрічі в реальності, то уникають спілкування або не знаходять тем для розмови. У гіршому випадку навіть не вітаються. Тому основними ознаками приватного спілкування в Інстаграмі визначають: гіперперсональний підхід, вибірккову самопрезентацію, мінімалізм у використанні мовних ресурсів, використання несловесних знаків для транслявання певної інформації тощо. Плануємо описати ці особливості у подальших дослідженнях.

Список використаних джерел

1. Грабар Н. Г. Соціально-психологічні проблеми спілкування у віртуальній реальності. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2012. № 3-4. С. 82-85. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2012_3-4_13
2. Васильків І. Д. Громадянська освіта: підручник. Тернопіль : Астон, 2018. 256 с. Режим доступу: <https://pidruchnyk.com.ua/1187-gromadyanska-osvita-10-klas-vasylkiv.html>

3. Зімовін О. Як справити вдале враження: стратегії само презентації. *iFactor*. 2015. №24. Режим доступу : <https://i.factor.ua/ukr/journals/ot/2015/december/issue-24/1/article-14450.html>

4. Griffin, Emory A. A first look at communication theory / Em Griffin. – 8th ed. р. см. Режим доступу : http://rosalia.mercubuana-yogya.ac.id/wp-content/uploads/2016/04/ebooksclub.org__A_First_Look_at_Communication_Theory__8th_Edition_.pdf